https://doi.org/10.54809/jkss.vi6.170

گۆڤاری کوردستانیی بۆ لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی

Copyright © Open access article with CC BY-NC-ND 4.0

ڕۆڵی میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان

(پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان بە نموونە)

کرمانج ڕەسوڵ عەبدوڵا

بەشی ڕاگەیاندن، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان،

زانکۆی سلێمانی

Krmanjraswl88@gmail.com

پ ی د. کاروان محەمەد حەسەن

بەشی ڕاگەیاندن، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان،

زانکۆی سلێمانی

Karwan.hasan@univsul.edu.iq

پوختە

ئەم توێژینەوەیە بە ناونیشانی (ڕۆڵی میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان، پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان بە نموونە) هەوڵێکە بۆ زانین و دەرخستنی ڕۆڵی میدیای نوێ و بە تایبەتیش پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکان، لەبەر ئەوەی بازاڕداریی سیاسیی ڕۆڵێکی گرنگی لە برەودان بە حزبە سیاسییەکان و پەیام و سەرکردەکانی هەیە، حیزبە سیاسییەکانیش بۆ ئەوەی گەشەبکەن و بمێننەوە پێوەستییان بە بازاڕداریی هەیە. ئەم توێژینەوەیە جۆرێکە لە توێژینەوەی وەسفیی، بە بەکارهێنانی میتۆدی ڕووپێویی. لەم توێژینەوەیەدا فۆرمی ڕاپرسیی بەکارهێنراوە بەمەبەستی کۆکردنەوەی زانیاریی. نموونەپشکنینی (سامپڵ) توێژینەوەکەش بەشێوەی مەبەستدار سەرجەم کادرانی مەکتەبی هەڵبژاردن و ڕاگەیاندنی پێنج حیزبیی سیاسیی هەرێمی کوردستان وەرگیراون، کە سێ لەوان لەحوکومەتدا بەشدارن وەك (پارتی دیموکراتی کوردستان، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و بزوتنەوەی گۆڕان)، دووانی تریان ئۆپۆزسیۆنن وەك (کۆمەڵی دادگەریی کوردستان، یەکگرتووی ئیسلامیی کوردستان)، لەلایەکی ترەوە پێگە ئەلکترۆنییەکانی کەناڵە ئاسمانییەکان (ئەو کەناڵانەی کە بە فەرمیی سەر بەو پێنج حیزبە سیاسییەن)، بە پاساوی ئەوەی دەزگای حیزبیین و کارەکانیان پەیوەستە بە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبەکانیان. بەپێی ئەنجامە بەدەستهاتووەکان، بە ڕێژەی (٥٩,٩%)ی بەرتوێژان تاڕادەیەك پێگە ئەلیکترۆنییە کوردییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنیەکان (وێب سایتەکان) بەکاردەهێنن، لە کاتێکدا بە ڕێژەی (٢١,٨%) کەم بەکاریدەهێنن، زۆرینەی بەرتوێژان بە ڕێژەی (٤٧,٣%) تا ڕادەیەك پشت دەبەستن بە پێگە ئەلیکترۆنییەکان بۆ بازاڕداریی سیاسیی، هەر بە پێی ئەنجامەکان بەشێوەیەکی گشتیی زۆرینەی بەرتوێژان بە ڕێژەی (٥٤,٣%) تا ڕادەیەك پێگە ئەلیکترۆنییەکان وەك سەرچاوەیەك دەبینن بۆ بازاڕداریی سیاسیی، بەڵام (٤٠,٧%) ی بەرتوێژان پێگە ئەلیکترۆنییەکان وەك سەچاوەیەك دانانێن بۆ بازاڕداریی سیاسیی. هەر بەپێی ئەنجامەکان ڕێژەی (٧٢,٠٦%)ی بەرتوێژان هاوڕان لەسەر ئەوەی میدیای نوێ ڕۆڵی هەیە لە بازاڕداری بۆ حیزیە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان، تەنها لە (١٤,٣٣%)ی بەرتوێژان هاوڕانین. پەیوەندییەکی ئاماریی بەڵگەداری هەیە لە نێوان (میدیای نوێ و بازاڕداریی سیاسیی)، کە بەهاکەی دەکاتە (٠,٦٣٥%)، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت پەیوەندییەکی ئاماریی ڕاستەوانەی بەهێز هەیە لە نێوان (میدیای نوێ و بازاڕداریی سیاسیی) واتە تا زیاتر حیزبە سیاسییەکان گرنگیی بە میدیای نوێ پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان بدەن و بە شێوەیەکی درووست بەکاریبهێنن بازاڕداریی سیاسیی سەرکەوتوتر و کاریگەرتر دەبێت.

کلیلە وشەکان: میدیای نوێ، بازاڕداریی سیاسیی، پێگەی ئەلیکترۆنیی، کەناڵە تەلەفزیۆنەکان، حیزبە سیاسییەکان.

Recieved: 25/7/2022
Accepted: 19/9/2022

E-ISSN: 2790525-X
P-ISSN: 27905268

پێشەکیی

بازاڕداریی سیاسیی پرۆسەیەکە بۆ باشترکردن و گەشەپێدانی دۆخی حیزب یان دامەزراوەیەکی سیاسیی یان کاندید و کەسایەتییەکی سیاسیی، هەروەها دروستکردنی پەیوەندیی لەگەڵ دەنگدەر و لایەنگرانیان بۆ ئەوەی پشتگیرییان بەدەست بهێنرێت، کە ئەوەش هەوڵدان و شارەزایی تەواویی پێویستە.

بازاڕداریی سیاسیی لە ڕووی مێژووییەوە تازەترە لە بازاڕداریی بازرگانیی، لەم ساڵانەی دواییدا گەشەی بەرچاوی کردووە ئەوەش بەهۆی زیادبوونی پەرەسەندنی ناوەندی ڕاوێژکاریی بەبازاڕکردنیی سیاسیی و گرنگیی ڕێکخراوە سیاسییەکان بۆ ئەو بوارە، هەروەها زیادبوونی ئەو وتار و کتێبانەی کە لە بواری بازاڕاداریی سیاسییدا نووسراون ، هەمووی ئاماژەن بۆ داهاتووی گەشی ئەم بوارە(١).

سەرەتای بەکارهێنانی چەمکی بازاڕداریی سیاسیی دەتوانرێت بدرێتە پاڵ زانای سیاسیی «ستانلی کێلی» (Stanley Kelley) لە ساڵی ١٩٥٦، ستانلی ئەوەی بە بنەما دانا کە دەتوانرێت بنەماکانی بازاڕکردن بۆ کاری سیاسەتکردن جێبەجێبکرێت، بەڵام «مارێك» (Maarek) لە ساڵی (١٩٩٥) تێبینی ئەوە دەکات کە یەکەم دەرکەوتنی بازاڕداریی سیاسیی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٥٢ لەگەڵ هەڵمەتی بانگەشەی سەرۆکایەتی دوایت ئەیزنهاور (Dwight D. Eisenhower) ٣٤ەمین سەرۆك کۆماری ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا(٢).

بازاڕداریی سیاسیی لە بنەرەتدا لە ئەمریکا سەریهەڵداوە، لەبەر ئەوە کاریگەریی و ڕەنگدانەوەی سیستمی سیاسیی ئەمریکیی پێوە دیارە، لە ساڵی ١٩٩٦ شەش ملیار دۆلار بۆ ئەو بوارە خەرجکراوە، جگە لە ئەمریکا لە وڵاتانی ڕۆژئاوای ئەوروپا دا لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردووەوە سەریهەڵداوە، کە تێیدا حیزبە پارێزگارەکانی بەریتانیا ئاژانسی تایبەتیان بۆ دروستکردووە، هەروەها (ماری روبنسۆن) بازاڕداریی سیاسیی بەکارهێنا بۆ سەرکەوتنی لە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی «ئێرلەندا» لە نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو، هەروەها (تۆنی بلێر) پشتی بەهەمان میکانیزم بەستووە بۆ هەڵبژاردنەکانی بەریتانیا بۆ ماوەی دوو خول(٣).

هەندێک لە حیزبە سیاسییەکان کە دروستبوون و دواتر لەناوچوون ڕەنگە بەهۆی ئەوەوە بووبێت، کە نەیانتوانیبێت بازاڕداریی بۆخۆیان بکەن بۆ ئەوەی بمێننەوە و گەشە بکەن، بازاڕداریی سیاسیی گرنگیی خۆی هەیە بۆ حیزبە سیاسییەکان و تەنانەت بۆ سەرکردەکانیش، بۆ ئەوەی ڕەوایەتیی بۆ خۆیان دروستبکەن و توانای مانەوەیان هەبێت، لەسەر ئەو بنەمایەش توێژینەوە لە بازاڕداریی سیاسیی بۆتە پێداویستییەکی بواری توێژینەوە ئەکادیمییەکان بە تایبەتیش بازاڕداریی میدیایی.

ئەم توێژینەوەیە، هەوڵێکە بۆ دۆزینەوەی شوێنەوار و ڕۆڵی میدیای نوێ و پێگە ئەلیکترۆنییەکان لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان. لە سێ بەش پێکهاتووە؛ لە بەشی یەکەمدا تایبەتمەندییەکانی توێژینەوە و میکانیزمی ئەنجامدانی و هەروەها توێژینەوە پێشووەکان و دیاریکردنی چەمکەکان باسکراوە، لە بەشی دووەمدا تیۆرییمانەی توێژینەوەکە خراوەتە ڕوو کە پێکهاتووە لە چەمك و ناساندنی بازاڕداریی سیاسیی و پێکهاتە سەرەکییەکانی و، پێگە ئەلیکترۆنییەکان، میدیای نوێ و بازاڕداریی سیاسیی، هەروەها گرنگی بازاڕداریی سیاسیی بۆ حزبە سیاسییەکان، بەشی سێیەمیش تایبەتە بە خستنەڕووی ئەنجامەکانی بەشی مەیدانیی و شیکارکردنیان.

بەشی یەکەم: ڕێبازنامەی توێژینەوە

١-تایبەتمەندییەکانی توێژینەوە:

کێشەی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە خستنەڕووی ڕۆڵی میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان، مەبەستی توێژینەوەکە لە چەند پرسیارێکی گرنگدا کۆدەبێتەوە، کە لەم دۆخەی ئێستایدا بە شێوەیکەی شیکارییانە تانوپۆیەک دیاریبکات بۆ ڕۆڵی میدیای نوێ لەڕێی پێگە ئەلکترونییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکان. ئەمەش چەند ڕەهەندێک وەردەگرێت، ئایا میدیای نوێ و میدیا کۆمەڵایەتییەکان لەلایەن حیزبە سیاسییەکانەوە بەکاردەهێنرێت، بۆچیی و لە چ ئاستێکدایە؟ پاشان دیاریکردنی ئەو بوارانەی کە پێگە ئەلکترۆنییەکانی کەناڵە ئاسمانییەکان زیاتر گرنگیی پێدەدەن.

توێژینەوەکە هەوڵدەدات، چەمکی میدیای نوێ و بازاڕداریی سیاسیی بە زانستییانە بناسێنێت و شیکردنەوەیان بۆ بکات. ئەمەش لە ڕێی وەڵامە بەدەستهاتووەکانەوە کە بتوانێت زیاتر ئاشنابێت بە چەمکەکانی میدیای نوێ و بازاڕداریی سیاسیی پەیوەندیەکانی نێوانیان دەربخات. هەوڵی داڕشتنی ئاستی کاریگەریی میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی و متمانەی ئەم میدیاییە، بە تایبەت بۆ حیزبە سیاسییەکان و ئەو کەسانەی کە لە بواری سیاسەتدا کاردەکەن و، هەڵسەنگاندنی کاریگەریی و تێگەیشتن و درووستبەکارهێنانی ئەم میدیایە لە پرۆسەی بە بازاڕداریی سیاسیی دا کە لایەنێکی گرنگە بۆ بەردەوامییدان بە مانەوە و گەشەکردنی خۆیان لای جەماوەر. هەروەها لە بواری زانستییدا بە تایبەت لە بواری ڕاگەیاندن گرنگیی خۆی دەبێت و دەکرێت وەك سەرچاوەیەکی زانستیی بەکاربهێنرێت، بەتایبەت کە کەمترین توێژینەوە لە بواری بازاڕداریی سیاسیی بە زمانی کوردیی کراوە.

٢-میکانیزمی جێبەجێکردنی توێژینەوە

ئەم توێژینەوەیە جۆرێکە لە توێژینەوەی «وەسفیی»، کە ئامانج لێی شیکردنەوە و وەسفکردنی دیاردەیەکە بە مەبەستی گەیشتن بە ڕاستی و زانیارییەکانی تایبەت بەو دیاردەیە، چونکە ئامانجی ئەم توێژینەوەیە هەوڵێکە بۆ دۆزینەوەی ڕۆڵی میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکان، بە بەکارهێنانی میتۆدی «ڕووپێوی» مەبەستدار، بەوپێیەی شێوازێکی زانستییە بۆ دەستکەوتن و کۆکردنەوەی زانیاریی و پۆلێنکردنیان.
ماوەی جێبەجێکردنی مەیدانیی توێژینەوەکەیە (سنووری کات) لە نێوان (٢٠٢٢/٢/١ – ٢٠٢٢/٦/١) دا بووە. لەم لایەنە کردارییەدا فۆرمی ڕاپرسیی بەکارهێناوە لەپێناوی زانینیی ڕای کادر و ئەندامانی پێنج حیزبە سەرەکیەکەی هەرێمی کوردستان لەسەر ڕۆڵ و کاریگەریی میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکان.
کۆمەڵگای توێژینەوەکە (سنووری مرۆیی) پێکدێت لە کادرانی پێنج حیزبی سیاسیی هەرێمی کوردستان، کەسیانیان لەحکومەتدان وەك (پارتی دیموکراتی کوردستان، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و بزوتنەوەی گۆڕان) دوانیشیان ئۆپۆزسیۆن وەك (کۆمەڵی دادگەریی کوردستان و یەکگرتووی ئیسلامیی کوردستان)، لە سنووری پارێزگاکانی (هەولێر، سلێمانی، دهۆك و هەڵەنجە) لە هەرێمی کوردستان دا.
نموونەی پشکنینی (سامپڵ) توێژینەوەکەش بەشێوەی مەبەستدار وەرگرتنی سەرجەم کادرانی مەکتەبی

هەڵبژاردنی ئەوپارتە سیاسییانەیە کەلەسەرەوە ئاماژەمان پێداون، بەپاساوی ئەوەی دەزگای حیزبیین و کارەکانیان پەیوەستە بە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبەکانیان. لەلایەکی ترەوە پێگە ئەلکترۆنییەکانی کەناڵە ئاسمانییەکان (ئەو کەناڵانەی کە بە فەرمیی سەر بە پێنج حیزبە سیاسییەکەن). نموونەپشکنینەکان پێکدێت لە کادر و ئەندامانی ٥ حیزبی سیاسیی هەرێمی کوردستان، بە دیاریکراویش ئەو کادرو ئەندامانەی کە لە دامەزراوەکانی تایبەت بە هەڵبژاردن و راگەیاندنی حیزبە سیاسییەکان (پارتی دیموکراتی کوردستان، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، بزوتنەوەی گۆڕان، کۆمەڵی دادگەریی کوردستان، یەکگرتووی ئیسلامیی کوردستان) کاردەکەن، بەو پێیەی ئەو دامەزراوانە یەکێك لە ئەرکەکانیان بازاڕداریی سیاسییە بۆ حیزبەکانیان. لە خشتەی ژمارە (١) دا تایبەتمەندیی دیمۆگرافی سامپڵی توێژینەوەکە خراوەتەڕوو.

خشتەی (١) تایبەتمەندیی دیمۆگرافی سامپڵی توێژینەوەکە رووندەکاتەوە

٪	دووبارە بوونەوەکان	تایبەتمەندیی دیمۆگرافی بەرتوێژان	
77.6	246	نێر	ڕەگەز
22.4	71	مێ	
50.5	160	25 – 34 ساڵ	تەمەن
30.3	96	35 – 44 ساڵ	
15.1	48	45 – 54 ساڵ	
4.1	13	گەورەتر لە ٥٤ ساڵ	
0.6	2	سەرەتایی	بڕوانامە
5.7	18	ناوەندی	
11.4	36	ئامادەیی	
24.6	78	دبلۆم (پەیمانگا)	
49.2	156	بەکالۆریۆس	
0.9	3	دبلومی باڵا	
6.6	21	ماستەر	
0.9	3	دکتورا	
18.6	59	هەولێر	پارێزگا
70.0	222	سلێمانی	
5.4	17	دهۆک	
6.0	19	هەڵەبجە	
27.4	87	پارتی دیموکراتی کوردستان	کادری حیزبی
23.3	74	یەکێتی نیشتمانی کوردستان	
17.7	56	بزوتنەوەی گۆڕان	
17.7	56	کۆمەڵی دادگەریی کوردستان	
13.9	44	یەکگرتووی ئیسلامیی کوردستان	
100	317	**کۆی گشتیی**	

توێژەر بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکان و هێنانەدی ئامانجەکانی توێژینەوەکە، دوو گریمانەی بەهەند وەرگرتووە، کە بریتیین لە:

پەیوەندیی ئاماژەی ئاماریی لە نێوان بەکارهێنانی پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان لەلایەن حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان و بازاڕداریی سیاسیی هەیە.

جیاوازی ئاماژەی ئاماریی لە نێوان سامپڵی توێژینەوە لە ئاستی بەکارهێنانی پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان بۆ بازاڕداریی سیاسیی، بەپێی (ڕەگەز، بڕوانامە، کادری سیاسیی حیزبەکان و پارێزگا) هەیە.

بۆ دیاریکردنی ڕواڵەتیی دروستیی فۆرمی ڕاپرسییەکە، پشت بەستراوە بە حەوت پسپۆری بواری میدیا دوو پسپۆری زانستە سیاسییەکان[1]، دوای هەڵسەنگاندنی فۆرمەکە دەرکەوت، کە ڕێژەی سەدی ڕواڵەتیی دروستیی فۆرمەکە بریتییە لە (٩٧٪)، کە ئەمەش ڕێژەیەکی بەرزە بۆ دروستیی فۆرمەکە.

هەروەها توێژەر تاقیکردنەوەی (مقیاس کرونباخ الفا)ی بەکارهێناوە بۆ مەبەستی تاقیکردنەوەی بڕگەکانی ناو تەوەری ڕاپرسییەکە، لە ئەنجامدا دەرکەوت بەهای جێگیریی بەشێوەیەکی گشتیی بە ڕێگەی (مقیاس کرونباخ الفا) دەکاتە (٠،٨٧١) کە بەهایەکی باش دەردەخات، ئاماژەیە بۆ جێگیریی بە ڕێژەیەکی باش لە بڕگە و پرسیارەکاندا.

٣-توێژینەوە پێشووەکان

یەکەم: عومەر ئەحمەد ڕەمەزان، ٢٠١٢ (ڕۆڵی ڕۆژنامەی ئەلکترۆنیی کوردی لە پێکهاتنی ئاراستەی سیاسیی مامۆستایانی زانکۆی سلێمانیدا) زانکۆی سلێمانی، ئامانج لەم توێژینەوەیە زانینی ڕادەی بایەخدانی مامۆستایانی زانکۆی سلێمانییە بەو بابەتە سیاسییانەی لە ڕۆژنامەی ئەلیکترۆنیی کوردیدا بڵاودەکرێنەوە و کاریگەرییان لەسەر پێکهاتنی ئاراستەی سیاسییان هەیە. ئەم توێژینەوەیە لە جۆری وەسفیی یە میتۆدی ڕوپێویی تێدا بەکارهاتووە و داتاکانی لە ڕێگەی فۆرمی ڕاپرسیی کۆکراوەتەوە، مشتەی توێژینەوەکە مامۆستایانی زانکۆی سلێمانین، توێژینەوەکە گەیشتووە بەم دەرەنجامانە:

مامۆستایانی زانکۆی سلێمانی تا ئاستێکی زۆر جەخت لەوە دەکەنەوە کە ڕۆژنامەی ئەلیکترۆنیی کوردی ڕۆڵی لە پێکهاتنی ئاراستەی سیاسییاندا هەیە، واتە ڕۆژنامەی ئەلیکترۆنیی وەك ئامرازێکی گەیاندنی جەماوەریی پێگەیەکی گرنگیی گرتووە لە کۆنترۆڵکردنی پرۆسەکانی پێکهاتنی ئاراستە سیاسییەکاندا لای مامۆستایانی زانکۆ. بابەتە بڵاوکراوەکانی ناو ڕۆژنامە ئەلیکترۆنییە کوردییەکان، کاریگەرییان لەسەر پێکهاتنی ئاراستە سیاسییەکانی مامۆستایانی زانکۆی سلێمانی هەیە.

---

١ پ د. نەزاکەت حسێن حەمە سەعید، بەشی ڕاگەیاندن، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی.

پ ی د. ئیبراهیم سەعید، بەشی ڕاگەیاندن، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی.

پ ی د. سەلام نەسرەدین، بەشی ڕاگەیاندن، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی.

پ ی د. عەبد عارف، کۆلێژی زانستە سیاسییەکان، زانکۆی سلێمانی.

پ ی د. عومەر ئەحمەد ڕەمەزان، بەشی ڕاگەیاندن، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی..

پ ی د، محەمەد عەلی، کۆلێژی زانستە سیاسییەکان، زانکۆی سلێمانی.

پ ی د. هێمن مەجید، بەشی ڕاگەیاندن، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی.

پ ی د. یۆهان عوسمان، بەشی ڕاگەیاندن، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی.

پ ی. م. کاوە عزەدین عەبدولڕەحمان، بەشی ڕاگەیاندن، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی

دووەم: إسراء محمـود عيـسى البحيـصى، ٢٠١٩ (دور مواقـع التواصـل الاجتماعـي في التسـويق السـياسي للحمـلات الانتخابيـة)، زانكـۆی ئەزهـەر.(١) ئامانـج لـەم توێژینەوەیـە باسـکردنی بابەتـی وێنـەی زهنـی و درووسـتکردنی رایگشـتیی لەرێگـەی پێگەکانـی میدیـای ئەلکترۆنیـی، هەروەهـا زانینـی رۆڵـی تـۆرە کۆمەڵایەتییـەکان لـە بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ هەڵمەتەکانـی هەڵبـژاردن، توێژینەوەیەکـی شـیکارییە و لـە گرنگتریـن ئەنجامەکانـی ئـەم توێژینەوەیـە: تۆڕەکانـی پەیوەندیـی کۆمەلایەتـی، بـوون بـە ئامـرازی بەهێزکردنـی نارەزایـی سیاسـیی و گواسـتنەوەی کۆمەلـگای تیۆریـی بـۆ ئـەرزی واقـع.

دەرئەنجامەکانـی توێژینـەوە هاوتایـە لەگـەڵ گریمانەکانـی تیـۆری پشتبەسـتن بـە ئامرازەکانـی میدیـا، کـە جەخـت لـە پشتپێبەسـتنی گەنجـان بـە فەیسـبوك دەکاتـەوە بـۆ تێگەیشـتن لـە ژینگـەی دەوروبـەر دواتـر بڕیـاری هەلبـژاردن.

سێیەم: د. محمـد السـيد طاحـون٢٠٢١، (التسـويق السـياسي للأحـزاب السياسـية المصريـة مـن خـلال شـبكات التواصـل الاجتماعـي).(٢) ئـەم توێژینەوەیـە لـە رۆڵـی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان دەکۆڵێتـەوە لـە بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ حیزبـە سیاسـییەکانی میـسر، کێشـەی ئـەم توێژینەوەیـە لـەو چوارچێوەیـەدا دیاریکـراوە کـە حیزبـە سیاسـییەکانی میـسر تـا چەنـد توانیویانـە سـوود لـە تـۆڕە کۆمەڵایەتییـەکان ببینـن بـۆ بازاڕداریـی سیاسـیی و گەیشـتن بـە هاووڵاتیـان و دەنگـدەران، لـەم توێژینەوەیـەدا میتـۆدی وەسـفیی بەکارهێـنراوە و سـامپڵێك لـە ئەندامانـی حیزبەکانـی (مـصر بلـدی، الاتحـاد، مسـتقل وطـن) وەرگیـراون. لـە گرنگتریـن دەرەنجامەکانـی ئـەم توێژینەوەیـە:

تـۆری کۆمەڵایەتیـی فەیسـبوك لای ئەندامانـی حیزبـە سیاسـییەکان بـە بـەراورد بـە تۆڕەکانـی تـر زۆرتـر بەکاردەهێنرێت، ئـەوان لـە رێگـەی کۆمێنتـەوە بۆچوونـە سیاسـییەکانی خۆیـان دەردەبڕن.

هەروەهـا جیـاوازی لەسـەر پێوەرەکانـی بازاڕداریـی سیاسـیی هەیـە ، لـە نێـوان حیزبەکانـی (مـصر بلـدي و مسـتقبل وطـن)، مـصر بلـدي سـەرکەوتووتر بـووە لـە بازاڕداریـی سیاسـیی، هەروەهـا لـە نێـوان (الاتحـاد و مسـتقبل وطـن) مسـتقبل وطـن سـەرکەوتووتر بـووە.

سوود وەرگرتن لە توێژینەوەکانی پێشوو:

ئـەم توێژینەوەیـە توانیویەتـی سـوود لـە توێژینەوەکانـی پێشـوو وەربگرێـت لـە رووی میتـۆد و ئامـرازی توێژینـەوەکان، ئاشـنابوون بـەو هەوڵـە زانسـتیانەی کـە لـە بـواری پەیوەندیـی نێـوان میدیـا و بازاڕداریـی سیاسـیی نـراون، هەروەهـا لـە رووی تیۆریشـەوە سـەرچاوەیەکی بـاش بـوون بـۆ دەوڵەمەندکردنـی ئـەو بابەتانـەی پەیوەسـتبوون بـە پەیوەندیـی نێـوان میدیـای نـوێ و بازاڕداریـی سیاسیی، هەروەهـا سـەرچاوەیەکی بـاش بـوون بـۆ رێکخسـتنی پلانـی توێژینەوەکـە و ئاشـنابوونی توێـژەر بـە کۆمەڵێـك سـەرچاوەی زانسـتی بـە تایبـەت لـە بـواری بازاڕداریـی سیاسـیی.

جیـاوازی نێـوان ئـەم توێژینەوەیـە لەگـەڵ توێژینەوەکانـی پێـش خـۆی ئەوەیـە کـە ئـەم توێژینەوەیـە زیاتـر رۆڵـی میدیـای نـوێ و بـە دیاریکراویـش پێگـە ئەلیکترۆنییەکانـی کەناڵـە تەلەفزیۆنییـە حیزبییـەکان دەردەخـات لـە پرۆسـەی بازاڕداریـی سیاسـیی لـە روانگـەی ئەندامانـی حیزبـە سیاسـییەکان، هەروەهـا تـەوەر و بڕگەکانـی فۆڕمـی راپرسـییەکە لـە توێژینەوەکانـی پێـش خـۆی جیـاوازن.

٤-تیۆری پشتبەستن بە ئامرازەکانی میدیا:-

بـە مەبەسـتی بـە دەرخسـتنی رۆڵـی میدیـای نـوێ لـە بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ حیزبـە سیاسـییەکان، ئـەم توێژینەوەیـە بـە پشتبەسـتن بـە میتـۆدی رووپێـوی (تیـۆری پشتبەسـتن بـە ئامرازەکانـی میدیـا)ی بەکارهێنـاوە، ئـەم تیـۆرە رێبازێکـی

سیستەماتیکە بۆ لێکۆڵینەوە لە کاریگەرییەکانی میدیا لەسەر بینەران و کارلێکەکانی نێوان میدیا و بینەران و سیستەمی کۆمەڵایەتیی، کە لە لایەن هەردوو توێژەری ئەمەریکی بواری کۆمەنیکەیشن (ساندرا بال-رۆکاچ و مێلڤین دیفلیور) لە ساڵی ١٩٧٦دا ناسێنرا.(٣) تیۆری پشتبەستن بە ئامرازەکانی میدیا پابەندە بەو پەیوەندییەی میدیا و جەماوەر و سیستمی کۆمەڵایەتیی پێکەوە گرێدەدات، لەو پشتیوانییە ئاڵوگۆڕییەدا خاوەندارێتی چەند تایبەتمەندییەکی کۆمەڵایەتیی دەکات کە نیشانەکانی کۆمەڵگەی نوێ دەیسەپێنێت، جەماوەر بۆ بەدەستهێنانی زانیاریی و هێنانەدی پێداویستیەکانی پشت بە دەزگاکانی راگەیاندن دەبەستێت، واتە ئامرازەکانی میدیا سەرچاوەیەکی سەرەکییە بۆ دەستکەوتنی زانیاریی لە بارەی رووداوەکانی دەوروبەریان لەلایەن هاووڵاتیان پشتیان پێدەبەسترێت.(٤)

کاریگەرییەکانی تیۆری پشتبەستن بە ئامرازەکانی میدیا بۆ سێ بواری سەرەکی پۆلێن کراوە کە بریتین لە:

کاریگەریی مەعریفیی: کاریگەرییە مەعریفیەکان بریتین لە لابردن و نەهێشتنی نهێنییەکان بە تایبەت لە کاتی قەیران و جەنگدا، هەروەها پێکهێنانی رایگشتیی، ریزبەندکردنی پێداویستیەکان، فراوانکردنی پێشنیار و بیروباوەڕەکان، پاراستن و هێشتنەوەی بەهاکانی کۆمەڵ.(٥)

کاریگەریی ویژدانیی: ئەو کاریگەرییە پەیوەستە بە هەندێك کرداری ویژدانیی و زاراوەوە، وەك هەست، سۆز و لێکدانەوەی سۆزداریی و کەمتەرخەمیی، ترس و دڵەراوکێ، پاڵپشتیی مادی و جیابوونەوە.(٦)

کاریگەریی رەفتاریی: کاریگەرییە رەفتارییەکانی تاك بۆ پشتبەستنی بە راگەیاندن کورت دەبێتەوە لە دوو رەفتاری بنەرەتیی: ئەوانیش (چالاککردن، واتە کاتێك بینەر بەر ئامرازەکانی میدیا دەکەوێت بە شێوازی ئەرێنی یان نەرێنیی)، (ناچالاك: واتە جێبەجێ نەکردنی هیچ کارێك).(٧)

گریمانەکانی تیۆری پشتبەستن بە ئامرازەکانی میدیا

بە پێی ئەم تیۆرە کۆمەڵگاکان جیاوازن بەپێی رادەی سەقامگیرییان و هەرچەند نائارامی لە کۆمەڵگەدا زیاتر بێت، ئەوا ئەندامە پشتبەستووەکانی کۆمەڵگا زیاتر پشت بە میدیاکان دەبەستن، هەرچەند سیستمی راگەیاندنی کۆمەڵگەیەك زیاتر بتوانێت ئامانجەکانی جەماوەر لەم کۆمەڵگەیەدا بەدیبهێنێت و پێداویستیەکانیان تێر بکات، ئەوا جەماوەر زیاتر پشت بەمیدیا دەبەستن، پلەی پشت بەستن بە میدیاکان بە پێی هەلومەرج و تایبەتمەندیی و ئامانجەکانیان لە نێو جەماوەردا جیاوازە،(٨) هەروەها مرۆڤەکان پشت بە میدیاکان دەبەستن بۆ گەیشتن بەم ئامانجانەی خوارەوە(٩):

تێگەیشتن: تێگەیشتنی مرۆڤ لە خودی خۆی و زانینی هەموو ئەو شتانەی لە ژینگەی دەوروبەردا دەگوزەرێت و زانین دەربارەی جیهان یان تێگەیشتنی کۆمەڵایەتیی، بە فێربوون و بەدەستهێنانی ئەزموونەکان.

ئاراستەکردن: میدیا لە چوارچێوەی کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵگەدا، بە شێوەیەکی چالاك رێنیشاندەری رایگشتیی دەکات، وەك ئاراستەکردن بۆ چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ دۆخێکی نوێ یان دژوار، یان ئاراستەکردنی کار، یان ئاراستەکردن بۆ جێبەجێکردنی هەندێك کردار.

کات بەسەربردن: مرۆڤ پشت بە میدیا دەبەستێت بۆ کات بەسەربردن و رزگاربوون لە فشارەکانی رۆژانە، لەوانە کات بەسەربردنی گۆشەگیری یان تەنیایی، پشوودان، جۆش و خرۆش و کات بەسەربردنی کۆمەڵایەتیی.

پەیوەندیی تیۆری پشتبەستن بە ئامرازەکانی میدیا لەگەڵ ئەم توێژینەوەیەدا لەوەوە سەرچاوە دەگرێت دەمانەوێت بزانین پارتە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان چۆن پشت دەبەستن بە میدیای نوێ بۆ بازاڕداریی

سیاسیی و چ کاردانەیەکی دەبێت بۆ سەر جەماوەرکەیان، بۆ ئەم مەبەستەش وەرگرێکی تایبەتمان وەرگرتووە، کەبریتییە لەکادرانی حیزبیی لەهەرێمی کوردستاندا، تا بۆمان روون بێتەوە بازاڕگەری سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکان لەلایەن کادرانەوە چ رۆلێکی هەیە.

٥-پێناسەی چەمکەکانی توێژینەوە:

لەم باسەدا گرنگترین ئەو چەمکانەی کە لە ناونیشانی توێژینەوەکەدا هاتوون دەناسێنین و ئەو مەبەستەی کە بۆی بەکارهێنراون روونەدەکەینەوە:

رۆڵ: مەبەست لە چەمکی رۆڵ، چالاکیی و ئەرکێکە کە کاریگەریی لەسەر پرۆسە و بابەتێکی دیاریکراو دەبێت. مەبەستی بەکارهێنانی ئەم چەمکە لەم توێژینەوەیەدا ئەو شوێنپێ و کاریگەرییەیە کە میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان درووستیدەکات.

میدیای نوێ: شێواز و چالاکیی دیجیتاڵی میدیاییە، کە توانای بەرهەمهێنان و بڵاوکردنەوەی پەیامێکی میدیایی هەیە، لە رێگەی ئامێرە ئەلکترۆنییەکانی پەیوەست بە ئینتەرنێت، مە بەستی بەکارهێنانی چەمکی میدیای نوێ لەم توێژینەوەیەدا بە دیاریکراوی بریتییە لە پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان.

بازاڕداریی سیاسیی: مەبەست لە چەمکی بازاڕداریی سیاسیی لەم توێژینەوەیەدا بریتییە لە پرۆسەی پلاندانان و جێبەجێکردنی لە پێناو بەدەستهێنانی پشتگیریی و هاوکاریی جەماوەر بۆ پارتێك یان کەسایەتییەك یان کاندیدێکی سیاسیی، بە بەکارهێنانی ستراتیژێکی بەرنامە بۆداڕێژراو کە لەسەر ئامرازەکانی پەیوەندیی جەماوەریی بوونیادنرابێت و جەماوەرێکی دیاریکراو بکرێتە ئامانج.

حیزبە سیاسییەکان: یەکگرتنی کۆمەڵە خەڵکێکی دیاریکراوە لەسەر بنەمای سیستمێکی هاوبەش، لە پێناو بەدیهێنانی سیاسەت و ئامانجێکی هاوبەش، مەبەست لە بەکارهێنانی حیزبە سیاسییەکان لەم توێژینەوەیەدا بریتییە لە حیزبەکانی (پارتی دیموکراتی کوردستان، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، بزوتنەوەی گۆڕان، کۆمەڵی دادگەریی کوردستان و یەکگرتووی ئیسلامیی کوردستان).

هەرێمی کوردستان: وەك لە دەستوری عێراقدا ئاماژەی پێکراوە، هەرێمی کوردستان پێکهاتەیەکی جوگرافی و کارگێرییە لە رووی سیاسییەوە هەرێمێکی سیاسیی فیدراڵە لە چوارچێوەی دەوڵەتی فیدراڵی عێراقدا.

پێگە ئەلیکترۆنییەکان: کۆمەڵێك لاپەرەی ئەلیکترۆنیی بەیەکەوە بەستراون لە ناو تۆری ئینتەرنێتدا دەربارەی بابەتێکی دیاریکراو، کە لەلایەن تاکەکەس یان رێکخراوێکەوە بەڕێوە دەبرێت بۆ هێنانەدی مەبەستێکی دیاریکراو. مەبەستی بەکارهێنانی پێگە ئەلیکترۆنییەکان لەم توێژینەوەیەدا پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنییەکانی (کوردستان، گەلی کوردستان، کەی ئێن ئێن، پەیام، سپێدە) یە.

کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان: مەبەستی توێژەر لە بەکارهێنانی چەمکی کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان ئەو کەناڵانەن کە بە زمانی کوردی و لە هەرێمی کوردستان پەیامەکانیان پەخش دەکەن، بە دیاریکراویش کەناڵەکانی (کوردستان، گەلی کوردستان، کەی ئێن ئێن، پەیام، سپێدە) یە، کە زمانحاڵی حیزبە سیاسییەکانی (پارتی دیموکراتی کوردستان، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، بزوتنەوەی گۆڕان، کۆمەڵی دادگەریی کوردستان و یەکگرتووی ئیسلامیی کوردستان)ن.

بەشی دووەم: تیۆرییەنامەی توێژینەوەکە

١-چەمك و ناساندنی بازاڕداریی سیاسیی

بازاڕداریی سیاسیی لە زمانی عەرەبیی دا (التسويق السياسي) پێدەوترێت، لە زمانی ئینگلیزیشدا بەرامبەرە بە (political marketing)، کە مەبەست لێی کارکردنە لەسەر باشترکردنی بارودۆخی حیزبێکی سیاسیی یان کەسایەتییەکی سیاسیی لە ڕێگەی زیادکردنی ژمارەی ئەندامەکانیان و گەشەپێدانی ئینتیمای سیاسیی ئەندامەکان و ڕەوایەتییدان بە بەرنامە و پەیامە سیاسییەکانی،(١٠) هەروەها تێکەڵیی و نزیکییەکی زۆر هەیە لە نێوان بازاڕداریی سیاسیی و پەیوەندییکردنی سیاسیی، بازاڕداریی سیاسیی بە یەکێك لە ئەرك و ئامانجەکانی پەیوەندییکردنی سیاسیی دادەنرێت.(١١)

زۆر پێناسەی جیاواز بۆ بازاڕداریی سیاسیی کراون، بەڵام هەموویان لەسەر ئەوە کۆکن کە پرۆسەیەکە بۆ باشترکردن و گەشەپێدانی دۆخی حیزب یان دامەزراوەیەکی سیاسیی یان کاندید و کەسایەتییەکی سیاسیی، هەروەها دروستکردنی پەیوەندیی لەگەڵ دەنگدەر و لایەنگرانیان بۆ ئەوەی پشتگیرییان بەدەست بهێنرێت. شاما (SHAMA) پرۆفیسۆر لە بواری بەڕێوەبردن لە ئەمریکا، لە ساڵی ١٩٧٦ بازاڕداریی سیاسیی بەوە پێناسە دەکات «پرۆسەیەکە تیایدا حیزب و کاندیدە سیاسییەکان بیرۆکەکانیان ئاراستەی دەنگدەران دەکەن، بە مەبەستی بەدەستهێنانی پشتگیرییان.(١٢)

پێناسەیەکی تری بازاڕداریی سیاسیی بریتییە لە بونیادنان و گەشەپێدانی پەیوەندیی لەگەڵ دەنگدەر بۆ ماوەیەکی درێژ، کە سوودی هەبێت بۆ کۆمەڵگا و پارتە سیاسییەکان، لە ڕێگەی پابەندبوون بە بەڵێنەکان.(١٣) (ئارون ئۆکاس) دەڵێت بازاڕداریی سیاسیی بریتییە لە «شیکردنەوە و پلاندانان و جێبەجێکردن و هەڵسەنگاندنی بەرنامەی سیاسیی و هەڵبژاردن، کە تێیدا بەرژەوەندیی هاوبەشی نێوان ڕەوتێکی سیاسیی یان کاندیدێك لەلایەك و دەنگدەرەکان لەلایەکی تر دیاریدەکات، وە پارێزگاریکردن لەو پەیوەندییە لە پێناو بەدیهێنانی ئامانجێکی دیاریکراو».(١٤)

(بۆلەر و فاریل) پێیان وایە بازاڕداریی سیاسیی بریتییە لە پرۆسەیەکی ئاڵوگۆڕکاری کاتی هەڵبژاردنەکان، کە تێیدا سیاسییەکان هەوڵدەدەن بازاڕداریی بۆ خودی خۆیان بکەن لە ڕێگەی جێبەجێکردنی چالاکیی ڕیکلامی ڕاستەوخۆ.(١٥)

بیتلەر و کۆلینس (Butler and Collins) لە ساڵی ١٩٩٤ ڕایانگەیاند کە بازاڕداریی سیاسیی هەموو ئەو بیرۆکە و بۆچوونانەیە کە پەیوەندیی بە بابەتێکی گشتیی یان کاندیدێکی دیاریکراوەوە هەیە، یان بەشێوە گشتییەکەی بازاڕداریی سیاسیی وا دیزاین کراوە کە کاریگەریی هەبێت لەسەر دەنگی خەڵك لە کاتی هەڵبژاردندا، هەروەها بازاڕداریی سیاسیی بەڕێوەبردنی هەندێك تەکنیکە بەکاردێت بۆ بازاڕداریی بۆ بەرهەمێك (بەرنامەیەکی سیاسیی) لە ڕێگای ڕیکلام و ئاراستەکردنی کۆمەڵگە.(١٦)

هەموو ئەو پێناسانەی سەرەوە پێمان دەڵێت کە بازاڕداریی سیاسیی کار لەسەر تێرکردنی ئارەزوو و پێداویستیەکانی بەکاربەری سیاسیی (دەنگدەر) دەکات، بە تێڕوانین بۆ کۆی ئەو پێناسانە، دەکرێت بازاڕداریی سیاسیی بەوە پێناسە بکەین کە «بریتییە لە پرۆسەی پلاندانان و جێبەجێکردنی لە پێناو بەدەستهێنانی پشتگیریی و هاوکاریی جەماوەر بۆ دامەزراوەیەك یان کەسایەتیی و کاندیدێکی سیاسیی، بە بەکارهێنانی ستراتیژێکی بەرنامە بۆداڕێژراو کە لەسەر ئامرازەکانی پەیوەندیی جەماوەریی بونیادنرابێت و تێیدا جەماوەرێکی دیاریکراو بکرێتە ئامانج.

٢-پێکهاتە سەرەکییەکانی بازاڕداریی سیاسیی

بۆ سەرکەوتنی هەر پرۆسەیەکی بازاڕداریی سیاسیی، پێویستە چەند پێکهاتەیەك بوونی هەبێت کە بریتین لە:

بەرهەمی سیاسیی: لە بازاڕداریی سیاسییدا بەرهەمی سیاسیی بریتییە لە سیاسەتی گشتیی و ڕەفتاری دامەزراوە سیاسییەکان و سەرکردایەتی و نوێنەر و کاندیدەکانیان ، ئەم بەرهەمە تەنها لە کاتی هەڵبژاردندا پێشکەش ناکرێت، بەڵکو سیاسەتێکی بەردەوامی ڕێکخراوە سیاسییەکەیە(١٧). یان بەرهەمی سیاسیی بریتییە لەو پەیامە سیاسییانەی کە لەلایەن حکومەت و پارت و قەوارە سیاسییەکانەوە سەبارەت بە پرس و بابەتە سیاسییەکان ئاراستەی جەماوەر دەکرێت، ڕەنگدانەوە و خوێندنەوەی سیاسیانەیە بۆ ڕووداو و گۆڕانکاری و پرس و بابەتە سیاسییەکان، کە لە فەلسەفە و ئایدۆلۆژیای سیاسییانەوە سەرچاوەی گرتووە.(١٨)

دامەزراوەی سیاسیی: بە هەر قەوارەیەك دەوترێت کە لە پرۆسەی سیاسیدایە، گرنگیی بە چالاکییە سیاسییەکان دەدات بە مەبەستی گەیشتن بە ئامانجە سیاسییەکانی کە سیستمی سیاسیی پێش بخات، لە دامەزراوەی سیاسیدا هەوڵەکان بۆ بردنەوە و بەرەوپێشبردنی پێگەی سیاسییە لە ڕێگەی هەڵبژاردنەکانەوە، لێرەوە دەتوانرێت بووترێت دامەزراوەی سیاسیی دەکرێت پارتێکی سیاسیی یان گروپێکی پشتیوانیی بێت کە پشتگیریی لە پاڵێوراوێك دەکات(١٩). ئەو دامەزراوانەی کە دەسەڵاتیان هەیە بەوە دەناسرێنەوە کە چەقبەستوون و هەوڵدەدەن کە وەڵامیان هەبێت بۆ سیستمی سیاسیی لە جیاتی ئەوەی کە وەڵامی داواکاری هاووڵاتیان بدەنەوە، بەڵام لە سیستمی دیموکراسی ئەو دامەزراوانە وەڵامیان هەیە بۆ داواکاری هاووڵاتیان.(٢٠)

بازاڕی سیاسیی: بازاڕی سیاسیی ئەو هاوولاتی و دەنگدەرانە دیاری دەکات کە دامەزراوە یان سەرکردە هەوڵدەدات لایەنگریان بەدەستبهێنێت. لەوانەیە ئەو لایەنگرییە سروشتێکی ئایدیۆلۆجی یان پاشخانی کۆمەلایەتی، یان کەسێتی هەبێت. پاشخانی یەکەم بە ئینتمای هاولاتی بە ئایدیۆلۆژی یان فکرێکی دیاریکراوەوە بەستراوەتەوە کە ئاراستەی دەکات بەرەو پشتیوانیکردنی دامەزراوە یان پارتی سیاسیی یان سەرکردەکە، کە هەڵگری هەمان ئایدیۆلۆژییە. بەڵام پاشخانی دووەم دەگەڕێتەوە بۆ سروشتی کۆمەلایەتیی ژیان یان قازانجی چاوەڕوانکراو، یان پەیوەندیی خزمایەتی. وە پاشخانی سێیەم پەیوەندییدارە بە هۆکارە کەسییەکانەوە. لەوانەیە دەنگدەر دەنگ بە کاندیدێك بدات نەك لەبەرئەوەی خۆشی دەوێت، بەڵکو بۆ ڕێگرتن لە سەرکەوتنی کاندیدێکی تر، ئەوەش پێناسە دەکرێت بە دەنگدانی پێچەوانە، هەڵمەتەکانی بازاڕداریی سیاسیی کاتێك کاریگەر دەبێت کە توێژینەوە لەسەر بازاڕی سیاسیی بکرێت، بۆ ئەوەی تایبەتمەندیی و پاڵنەرەکانی هاووڵاتیان دیاریبکرێت، بازاڕداریی سیاسیی بە تەواویی پشت بە بەکارهێنانی توێژینەوەی تایبەت بە جەماوەر دەبەستێت.(٢١)

دابەشکردن: حیزب و سەرکردە سیاسییەکان لە ڕێگەی ئەرکی دابەشکردنەوە لە بازاڕداریی سیاسییدا، زانیاریی پەیوەندییدار سەبارەت بە بەرهەم و سیاسەت و بەرنامە سەرەکییەکانی حیزب بڵاودەکرێنەوە و زانیارییەکانی پەیوەست بە بەرهەمی سیاسیی بۆ دەنگدەران فەراهەم دەکەن، هەروەها دانانی کاندیدەکان لە کەناڵە درووستەکاندا، و دڵنیابوونەوە لەوەی کە کەناڵی دابەشکردن لەگەڵ ئایدیۆلۆژیای حیزبەکەدا دەگونجێت.(٢٢)

٣-پێگە ئەلیکترۆنییەکان Websites:

پێگە ئەلیکترۆنییەکان لە دوای گەشەکردن و سەرهەڵدانی ئینتەرنێت درووستبوون و بڵاوبوونەوە، کە چەندین خزمەتگوزاری میدیایی لەخۆدەگرن و زانیاریی جۆراوجۆر پێشکەش دەکەن.

پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان (Websites) لـە کۆمەڵێـك لاپـەرەی ئەلیکترۆنیـی لەسـەر تـۆڕی ئینتەرنێـت پێکدێـن، کـە دەتوانرێـت دروووسـت بکرێـن و بپارێزرێـن، لەلایـەن تـاك یـاك گـروپ و ڕێکخراوێـك بەڕێوەدەبرێـن بەمەبەسـتی خزمەتکـردن و بەکارهێنانـی بـۆ چەنـد مەبەسـتێك.(٢٣)

هەروەهـا فەرهەنگـی (dictionary.com) بـەم شـێوەیە پێناسـەی پێگـەی ئەلیکترۆنیـی دەکات «کۆمەڵێـك لاپـەرەی بەیەکـەوە بەسـتراون لـە نـاو تـۆڕی ئینتەرنێتـدا دەربـارەی بابەتێکـی دیاریکـراو، کـە لەلایـەن تاکەکـەس یـان ڕێکخراوێکـەوە بەڕێـوە دەبرێـت، تایبەتـە بـە بابەتێکـی دیاریکـراو یـان چەنـد بابەتێکـی پەیوەندییـدار و نزیـك لـە یەکـەوە».(٢٤)

یەکـەم پێگـەی ئەلیکترۆنیـی لـە ٦ی ئۆگەسـتی سـاڵی ١٩٩١، لەلایـەن (تیـم بێرنێـرس لیـی) لـە تاقیگەیەکـی کۆمپیوتەرییـەوە لـە ناوچـەی (ئەلپـی سـویسرا)ەوە بڵاوکرایـەوە و پەخشـکرا، کـە بـە یەکـەم پێگـەی ئەلیکترۆنیـی دادەنرێـت لـە جیهانـدا، ئەگەرچـی وێنـەی یەکـەم پەخشـی نەمـاوە و هەڵنەگیـراوە، بـەڵام رووکاری پێگەکـە لـە سـاڵی ١٩٩٢ دا هەیـە و بەردەسـتە.(٢٥)

٤-میدیای نوێ و بازاڕداریی سیاسیی

لـەدوای گەشـەکردنی ئینتەرنێـت و دەرکەوتنـی ئامرازەکانـی میدیـای نـوێ و پێگـە کۆمەڵایەتییـەکان، حیـزب و ڕێکخـراو و کەسـایەتییە سیاسـییەکان گرنگیـی پێـدەدەن و بـۆ بەدەسـتهێنانی ئامانجـە سیاسـییەکانیان، ئینتەرنێـت بەشـێوەیەکی گشـتیی و تـۆڕە کۆمەڵایەتییـەکان بـە تایبەتـی بوونەتـە سـەکۆیەك بەدەسـت هێـزە سیاسـییەکان بـۆ پەیوەندیـی دروووسـتکردن لەگـەڵ جەمـاوەر و کاریگەریـی دروووسـتکردن و جێبەجێکردنـی بەرنامـە سیاسـییەکان بەسـەریاندا.

لەگـەڵ بەکارهێنانـی ئینتەرنێـت لـە بازاڕداریـی سیاسـییدا، چەمکێکـی نـوێ هاتـە کایـەوە ئەویـش «بازاڕداریـی سیاسـیی ئەلیکترۆنیی»یـە، کـە وا پێناسـە دەکرێـت « کۆمەڵێـك پرۆسـە و چالاکییـە کـە بەشـداریی لـە سـەرکەوتنی کاندیدێکـی سیاسـیی یـان سـەرکەوتنی پرۆسـەی هەڵبـژاردن دەکات بـە بەکارهێنانـی ئامـرازە ئەلیکترۆنییـەکان».(٢٦)

ئەگـەر پێشـتر هێـزە سیاسـییەکان تەنهـا ڕاگەیاندنـی کلاسـیکییان لەبەردەسـت بووبێـت بـۆ بازاڕداریـی سیاسـیی، ئـەوا ئەمـڕۆ ئینتەرنێـت بۆتـە چەکێکـی کاریگـەر بـۆ پروپاگەنـدەی سیاسـیی بـە دەسـت هێـزە سیاسـییەکانەوە، هەروەهـا بە هـۆی پێشـکەوتنی تەکنەلۆژیـا ڕاگەیاندنـی کلاسـیکییش خـۆی لەگـەڵ ئـەم پێشـکەوتنەدا گونجانـدووە و سـوودی لـە ئینتەرنێـت وەرگرتـووە و هـەواڵ و بابەتەکانیـان لـە پـەرە ئۆنلاینەکانیـان بـڵاو دەکەنـەوە.(٢٧)

ئامانجـی حیـزب و کەسـایەتییە سیاسـییەکان هێشـتنەوە و زیاترکردنـی دەنگـدەران و لایەنەگرانیانە بۆ ئـەوەی بەردەوامی بـە مانـەوەی خۆیـان بـدەن، سـەکۆکانی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان ئاسـانترین ڕێـگان بـۆ ئـەوەی پەیامـە سیاسـییەکانیان بـە دەنگدەرانیـان بگەیەنـن و سـەرنجیان ڕابکێشـن و پاڵپشـتیان بەدەسـتبهێنن، هەروەهـا لـە ڕێگـەی ئـەم تۆڕانـەوە حیزبە سیاسـییەکان ڕای دەنگدەرانیـان لەسـەر پرسـە سیاسـییەکان دەزانـن و باشـتریش لـە داواکارییەکانیـان تێدەگەن.(٢٨)

میدیـای نـوێ و پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان بـەردەوام لـە گەشـەکردندان و حیزبـە سیاسـییەکانیش خۆیـان لەگـەڵ گەشـەکردنەکانی گونجانـدووە، حیـزب و کەسـایەتییە سیاسـییەکان خاوەنـی پێگـەی تایبـەت بەخۆیانـن هەمـوو ئـەو بابەتانـە بڵاودەکەنـەوە کـە پەیوەندییـان بـە چالاکیـی ڕۆژانـەی ڕێکخراوەکـەوە هەیـە، هەروەهـا ئـەو هێـز و کەسـایەتیی و ڕێکخـراوە سیاسـییانە ئـەو پێگـە ئەلیکترۆنییانـە بـۆ بازاڕداریـی سیاسـیی بەکاردەهێنـن بـۆ ئـەوەی ئـاگاداری ڕایگشـتیی و داواکارییەکانـی شـەقام بـن.(٢٩)

بەشێوەیەکی تایبەتمەند دەتوانین کاریگەرییەکانی ئینتەرنێت لەسەر سیاسەت بەم شێوەیە کورت بکەینەوە (٣٠):
ئینتەرنێت تێچووی بەشداریی سیاسیی کەمدەکاتەوە بە پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری خۆڕایی.
ئینتەرنێت دەرفەتی هۆشیاریی سیاسیی زیاد دەکات، بە پێشکەشکردنی زۆرترین و تازەترین زانیاریی.
ئینتەرنێت کەناڵی جۆراوجۆر دەخاتە بەردەست بۆ بەشدارییکردنی سیاسیی، لەوانە گفتوگۆی گشتیی، دەنگدانی ئۆنلاین.
ئینتەرنێت پەیوەندیی و کارلێککردنی گروپە سیاسییەکان بەهێزتر دەکات.
ئینتەرنێت وا لە تاکەکان دەکات بە ئامانجی گشتیی بەیەکیانەوە ببەستێتەوە و ناسنامەیەکی گشتییان بۆ درووستبکات.

٥-گرنگیی بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکان

وەك چـۆن کۆمپانیـا و دامـەزراوە بازرگانییـەکان، پێویسـتیان بـە بازاڕداریـی هەیـە بـۆ ئـەوەی پشـکێکی گـەورەی بـازاڕ بەدەسـت بهێنـن بەمەبەسـتی قازانجێکـی زۆر و گەورەکـردن و فراونکردنـی سـنووری کارو چالاکییەکانیـان و بەردەوامیـدان بـە مانەوەیـان، بـە هەمـان شـێوە حیزبـە سیاسـییەکانیش پێویسـتیان بـە بازاڕداریـی هەیە بـۆ رەوایەتییدان بـە خۆیـان و پەیـام و سـەرکردە سیاسـییەکانیان لەنـاو ئەندامـان و دەنگدەرانیانـدا.
لـە بازاڕداریـی سیاسـییدا هەمـان بنەمـا و شـێوازەکانی بازاڕداریـی بازرگانیی پەیـڕەو دەکرێت لـە هەڵمەتە سیاسـییەکاندا، کـە لەلایـەن حیـزب و سـەرکردە سیاسـییەکانەوە جێبەجێدەکرێـت، بـە چەنـد رێگەیـەك کـە بریتیـن لـە شـیکردنەوە بـۆ دۆخ و بـازاڕی سیاسـیی و پلاندانـان و جێبەجێکردنـی هەڵمەتـە سیاسـییەکان، هەروەهـا ئاگاداربـوون لـە خواسـت و پێویسـتییەکانی دەنگـدەری حیزبـە سیاسـییەکان و بەدیهێنانـی خواسـتەکانیان.(٣١)
دەکرێت گرنگی بە بازاڕکردنی سیاسیی بۆ حیزب و دامەزراوە سیاسییەکان لەو خاڵانەی خوارەوەدا کۆبکەینەوە(٣٢):
یەکـەم: پرۆسـەی بازاڕداریـی سیاسـیی کاتێـك گرنگـە کـە بەشـێوەیەکی درووسـت بەڕێوەببرێـت، هەروەهـا کۆمەڵێـك زانیاریـی گرنـگ بـۆ حیزبـە سیاسـییەکان کۆدەکاتـەوە لـە بـارەی ئـەو جەمـاوەرەی کـە لەلایـەن حیزبـەکان کـراون بـە ئامانـج، ئـەوەش لـە پێنـاوی ئـەوەی کـە چـۆن بتوانرێـت کاریگەرییـان لەسـەر درووسـتبکرێت بـۆ ئـەوەی پشـتگیرییان بەدەسـتبهێنرێت.
دووەم،: ئەوانـەی کـە کاندیـدن دەکەونـە دۆخێـك کـە دەبێـت بەڵێنـی جۆراوجـۆر بـە دەنگدەرانیـان بـدەن، بـەڵام ئایـا کـە دەردەچـن دەتوانـن ئـەو بەڵێنانـە جێبەجێبکـەن، یەکێـك لـە گرنگییەکانـی بازاڕداریـی سیاسـیی ئەوەیـە کـە حیـزب و کاندیـدە سیاسـییەکان فێـر دەکات چـۆن وەڵامـی دەنگـدەران بدەنـەوە، چـۆن بارودۆخـەکان هەڵبسـەنگێنن و ئاراسـتەی بکە ین.
سـێیەم: لەیەکچوونێکـی زۆر هەیـە لـە نێـوان چالاکیـی سیاسـیی و چالاکیـی بازرگانییـدا، بازاڕداریـی لـە هەردووکیانـدا کۆمەڵێـك بەڵێـن لەخـۆی دەگرێـت، سیاسـەکان لـە هەڵمەتەکانـی بانگەشـەی هەڵبـژاردن کۆمەڵێـك بەڵێـن دەدەن بـەو دەنگدەرانـەی کـە بـە ئامانجیـان گرتـوون، زۆر جاریـش ئـەو بەڵێنانـە دژ بـە یـەك دەردەچـن، ئەگـەر ئـەو بەڵێنانـە بەڵێنـی راسـتەقینە نەبـن ئـەوا بازاڕداریـی سـەرکەوتوو نابێـت، بۆیـە بازاڕداریـی هەوڵـدەدات بزانێـت چ بەڵێنێـك بـە دەنگـدەران دەدرێـت بـۆ ئـەوەی ئـەو بەڵێنانـە بەڵێنـی واقیعـی بـن و لەگـەڵ خواسـتی هاووڵاتیانیـش یەکبگرێتـەوە.
بازاڕداریـی سیاسـیی تەنهـا لـەو چوارچێوەیـەدا خـۆی نابینێتـەوە کـە تەنهـا بـازاڕ بـۆ حیزبـە سیاسـییەکان بسـازێنێت، بەڵکـو ئـەو پرۆسـەیە لەسـەر سێ ئاسـتی جیـا جێبەجێدەکرێـت کـە بریتیـن لـە(٣٣):
یەکـەم/ بەبازاڕکردنـی حیـزب و دامـەزراوە سیاسـییەکان: چالاکییەکـە بە مەبەسـتی پێشخسـتن و گەشـەکردنی دامەزراوە

و حیزبە سیاسییەکان جێبەجێ دەکرێت، ئەوەش لەپێناو ئەوەی لایەنگرانی ئەو حیزبانە زانیاریی تەواویان هەبێت لە بارەی حیزبەکەیان و پەیام و ئامانجەکانی، بۆ ئەوەی بەردەوام بن لە پشتگیریکردنی، هەروەها درووستکردنی پەیوەندیی لەنێوان حیزب و دەنگدەرەکانیدا.

دووەم/ بەبازاڕکردنی کەسی: بریتییە لە بەبازاڕکردنی کەسێك یان سەرکردەیەکی سیاسیی یان کاندیدێك، لە پێناو نوێنەرایەتی کردنی دەزگاکانیان و خۆهەڵبژاردنیان بۆ پلە و پۆستە جیاوازەکان، بەبازاڕکردنی کەسی بریتییە لە کۆمەڵێك چالاکیی کەسیی کە لە چوارچێوەی سیاسەت و پلانی حیزبەکە جێبەجێدەکرێت، هەروەها ئامادەکردن و راهێنانی ئەو کەسانەیە کە کاندید کراون بۆ ئەوەی لە هەڵبژاردنەکاندا سەرکەوتن بەدەستبهێنن لە رێگای دابینکردنی پێداویستییە مادی و مەعنەوییەکانیان، فێربکرێن بۆ ئەوەی چۆن کاریگەریی لەسەر هەڵوێست و سۆزیی دەنگدەران درووستبکەن.

سێیەم/ بەبازاڕکردنی فکر: بریتییە لە داگیرکردنی مەودای بیرکردنەوەی بەرامبەرەکانت و سەرنجراکێشانیان بۆ ئەو بابەتەی کە تۆ دەتەوێت لە پێناو جێبەجێکردنی ئەو بەرنامە سیاسییەی کە هەتە وە رازیکردنی بەرامبەرەکانت بۆ قبووڵکردنی ئەو بەرنامەیە، بەڵام سەرکەوتنی هەر پرۆسەیەکی بازاڕداریی بەندە بەوەی ئەو بەرهەمە سیاسییەی کە پێشکەش دەکرێت، تا چەند بەرهەمێکی باش و درووستە، ئایا ئەو بەرهەمە لەگەڵ خواست و ویستی هاووڵاتیاندا دەگونجێت، ئەگەر گونجا ئەو کاتە چالاکیی بازاڕداریی ئاسانتر دەبێت و ئەگەری سەرکەوتنیشی زیاتر دەبێت.

بەشی سێیەم: بەشی کرداریی توێژینەوەکە

توێژەر بۆ دەرخستنی رۆڵی میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان، لەڕێگەی فۆرمی راپرسییەوە سەرجەم کادرانی پەیوەست بە هەڵبژاردن و راگەیاندنی ٥ حیزبی سیاسیی هەرێمی کوردستانی وەرگرت، حیزبە سیاسییەکان بریتیبوون لە (پارتی دیموکراتی کوردستان، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، بزوتنەوەی گۆڕان، کۆمەڵی دادگەریی کوردستان، یەکگرتووی ئیسلامیی کوردستان)، بۆ گەیشتن بە چارەسەرە ئامارییەکان و دەرهێنانی ناوەندە ژمێرەیی و لادانی پێوانەیی و پلەبەندکردنی بڕگەکان، توێژەر پرۆگرامی (SPSS) ی بەکارهێناوە.

خستنەڕووی ئەنجامەکانی بەشی مەیدانیی و شیکارکردنیان

خشتەی (٢) ئایا پێگەی ئەلیکترۆنییە کوردیەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان (وێب سایتەکان)بەکاردەهێنیت؟

بڕگە	دووبارە بوونەوەکان	%
زۆر	58	18.3
تارادەیەک	190	59.9
کەم	69	21.8
کۆی گشتیی	317	100
ناوەندە ژمێرەیی	2.03	
لادانی پێوانەیی	0.63	

ئەنجامی خشتەی ژمارە (٢) پێمان دەڵێت، بە رێژەی (٥٩,٩٪)ی بەرتوێژان تارادەیەك پێگە ئەلیکترۆنییە

كوردیەكانی كەناڵە تەلەفزیۆنیەكان (وێب سایتەكان) بەكاردەهێنن، هەروەها بە ڕێژەی (٢١,٨٪) بە رادەی كەم پێگەی ئەلیكترۆنییە كوردیەكانی كەناڵە تەلەفزیۆنیەكان (وێب سایتەكان) بەكاردەهێننن، لە كاتێكدا تەنها بە ڕێژەی (١٨,٣٪) زۆر پێگە ئەلیكترۆنییە كوردیەكانی كەناڵە تەلەفزیۆنیەكان (وێب سایتەكان) بەكاردەهێنن. هەروەها ناوەندە ژمێرەیی بریتییە لە (٢,٣) و لادانی پێوانەیی بریتییە لە (٠,٦٣)، بەپێی (مقياس ليكارت الثلاثي) ئەو ئەنجامە دەریدەخات كە زۆرینەی ئەو كەسانەی لە دامەزراوەكانی پەیوەست بە هەڵبژاردن و راگەیاندنی حیزبە سیاسییەكان كاردەكەن، لە ئاستی ناوەند دا تا رادەیەك پێگە ئەلیكترۆنییەكانی كەناڵە تەلەفزیۆنییەكان بەكاردەهێنن، بڕوانە خشتەی ژمارە (٢).

خشتەی (٣) حەز دەكەیت چ بابەتێك لە پێگەی ئەلیكترۆنیەكان (وێب سایتەكان) تەماشا بكەیت؟

برگە	دووبارە بوونەوەكان	٪
موزیک و فلیم	67	21.1
بابەتی كۆمەڵایەتییەكان	141	44.5
وەرزش	27	8.5
ئاینیی	19	6.0
سیاسەت	53	16.7
ئابووریی	3	0.9
تەكنەلۆژیی	2	0.6
خۆشباریی و كاتبەسەربردن	5	1.6
كۆی گشتیی	317	100

بەپێی ئەنجامی خشتەی ژمارە (٣)، زۆرینەی بەرتوێژان بە ڕێژەی (٤٤,٥٪) و بە دووبارەی (١٤١) حەز بە تەماشاكردنی (بابەتە كۆمەڵایەتییەكان) دەكەن لە پێگە ئەلیكترۆنییەكان و پلەی یەكەمی گرتووە، هەروەها لە پلەی دووەمدا (موزیك و فیلم) هاتووە كە بە دووبارەی (٦٧) و بە ڕێژەی (٢١,١٪) بەرتوێژان تەماشای دەكەن، لە كاتێكدا بابەتی (سیاسەت) لە پلەی سێیەمدا هاتووە بە دووبارەی (٥٣) و بە ڕێژەی (١٦,٧٪) بەرتوێژان تەماشای دەكەن، دواتر بابەتی (ئاینیی) لە پلەی چوارەمدا هاتووە بە دووبارەی (١٩) و بە ڕێژەی (٦,٠٪)، هەروەها بە ڕێژەی (١,٦٪)ی بەرتوێژان و بە دووبارەی (٥) تەماشای بابەتاكانی پەیوەست بە (خۆشباریی و كاتبەسەربردن) دەكەن و لە پلەی پێنجەمدا هاتووە، بە دوای ئەویشدا بابەتی (ئابووریی) دێت بە ڕێژەی (٠,٩٪) و بە دووبارەی (٣) لە پلەی شەشەمدا هاتووە، لە كۆتا پلەشدا بابەتی تەكنەلۆژیی دێت كە تەنها بە دووبارەی (٢) و بە ڕێژەی (٠,٦٪) ی بەرتوێژان تەماشای دەكەن.

ئەو ئەنجامەش دەریدەخات كە زۆرینەی كادرانی هەڵبژاردن و راگەیاندنی حیزبە سیاسییەكان، حەز بە سەیركردنی بابەتە كۆمەڵایەتییەكان دەكەن بە دوای ئەودا موزیك و فیلم، دواتریش بابەتی سیاسیی دێت، بڕوانە خشتەی ژمارە (٣).

خشتەی (٤) ئایا پێگەی ئەلیکترۆنییەکانت کردووە بە سەرچاوەی بۆ دەوڵەمەندکردنی زانیارییەکانت دەربارەی سیاسەت؟

برگە	دووبارە بوونەوەکان	٪
زۆر	52	16.4
تارادەیەک	186	58.7
کەم	79	24.9
کۆی گشتیی	317	100
ناوەندە ژمێرەیی	2.09	
لادانی پێوانەیی	0.64	

بەپێی ئەنجامی خشتەی ژمارە (٤) ، زۆرینەی بەرتوێژان بە رێژەی (٥٨,٧) بە رادەی (تارادەیەك) پێگە ئەلیکترۆنییەکان وەك سەرچاوەیەك بەکاردەهێنن بۆ زانیاریی وەرگرتن لە بارەی سیاسەت، لە کاتێکدا (٢٤,٩٪) ی بەرتوێژان و بە رادەی (کەم) پێگە ئەلیکترۆنییەکان بەکاردەهێنن بۆ زانیاریی وەرگرتن لە بارەی سیاسەت، هەروەها بە رێژەی (١٦,٤٪) و بە دووبارەی (٥٢) بە رادەی (زۆر) پێگە ئەلیکترۆنییەکان بەکاردەهێنن بۆ دەوڵەمەندکردنی زانیارییەکانیان دەربارەی سیاسەت.

هەروەها ناوەندە ژمێرەیی برییتیە لە (٢,٩٩) و لادانی پێوانەیی برییتیە لە (٠,٦٤)، ئەو ئەنجامەش دەریدەخات کە زۆرینەی ئەو کەسانەی لە دامەزراوەکانی پەیوەست بە هەڵبژاردن و راگەیاندنی حیزبە سیاسییەکان کاردەکەن لە ئاستی بەرزدا پێگە ئەلیکترۆنییەکان وەك سەرچاوەیەك بۆ دەوڵەمەندکردنی زانیارییەکانیان دەربارەی سیاسەت بەکاردەهێنن.

خشتەی (٥) تا چ رادەیک پشت دەبەستیت بە پێگەی ئەلیکترۆنیەکان بۆ بازاڕدارِیی سیاسیی؟

برگە	دووبارە بوونەوەکان	٪
زۆر	114	36.0
تارادەیەک	150	47.3
کەم	53	16.7
کۆی گشتیی	317	100
ناوەندە ژمێرەیی	1.08	
لادانی پێوانەیی	0.701	

بەپێی ئەنجامی خشتەی ژمارە (٥)، زۆرینەی بەرتوێژان بە رێژەی (٤٧,٣٪) تا رادەیەك پشت دەبەستن بە پێگە ئەلیکترۆنییەکان بۆ بازاڕداریی سیاسیی، هەروەها بە رێژەی (٣٦,٠٪) زۆر پشت بە پێگە ئەلیکترۆنییەکان دەبەستن بۆ بازاڕداریی سیاسیی، لە کاتێکدا رێژەی (١٦,٧٪) ی بەرتوێژان بە رادەی کەم پشت بە پێگە ئەلیکترۆنییەکان دەبەستن بۆ بازاڕداریی سیاسیی.

هەروەها ناوەندە ژمێرەیی برییتیە لە (١,٠٨)، لادانی پێوانەیی برییتیە لە (٠,٧٠١)، ئەو ئەنجامە دەریدەخات کە زۆرینەی ئەو کەسانەی لە دامەزراوەکانی پەیوەست بە هەڵبژاردن و راگەیاندنی حیزبە سیاسییەکان کاردەکەن لە ئاستی ناوەندا تا رادەیەك پشت بە پێگە ئەلیکترۆنییەکان دەبەستن بۆ بازاڕداریی سیاسیی، بڕوانە خشتەی ژمارە (٥).

خشتەی (٦) لە هەرێمی کوردستان پێگەی ئەلیکترۆنیەکان زیاتر بۆ چ مەبەستێک بەکاردەهێنرێت؟

برگە	دووبارە بوونەوەکان	٪
ئاراستەی هونەریی	32	10.1
ئاراستەی بازرگانیی	112	35.3
ئاراستەی سیاسیی	145	45.7
ئاراستەی کۆمەڵایەتیی	24	7.6
ئاراستەی ئاینیی	4	1.3
کۆی گشتیی	317	100

بە پێی ئەنجامی خشتەی ژمارە (٦)، دەردەکەوێت لە هەرێمی کوردستان پێگە ئەلیکترۆنییەکان زیاتر بۆ مەبەستی (ئاراستەی سیاسیی) بەکاردەهێنرێن بە رێژەی (٤٥،٧٪) لە پلەی یەکەمدا دێت، هەروەها بە رێژەی (٣٥،٣٪) بۆ (ئاراستەی بازرگانیی) بەکاردەهێنرێت و لە پلەی دووەمدا هاتووە، وە بە رێژەی (١٠،١٪) بۆ (ئاراستەی هونەریی) بەکاردەهێنرێن و پلەی سێیەمی گرتووە، دواتر بە رێژەی (٧،٦٪) (ئاراستەی کۆمەڵایەتیی) لە پلەی چوارەمدا هاتووە، هەروەها (ئاراستەی ئاینیی) بە بە رێژەی (١،٣٪) لە پلەی پێنجەمدا هاتووە.

خشتەی (٧) بەشێوەیەکی گشتئ پێگەی ئەلیکترۆنیەکان وەک سەرچاوەیەک دەبینیت بۆ بازاڕداریی سیاسیی؟

برگە	دووبارە بوونەوەکان	٪
زۆر	16	5.0
تارادەیەک	172	54.3
کەم	129	40.7
کۆی گشتیی	317	100
ناوەندە ژمێرەیی	2.36	
لادانی پێوانەیی	0.58	

بە پێی ئەنجامی خشتەی ژمارە (٧)، بەشێوەیەکی گشتیی زۆرینەی بەرتوێژان بە رێژەی (٥٤،٣٪) تا رادەیەك پێگە ئەلیکترۆنییەکان وەك سەرچاوەیەك دەبینن بۆ بازاڕداریی سیاسیی، هەروەها (٤٠،٧٪) ی بەرتوێژان پێیان وایە پێگە ئەلیکترۆنییەکان بە رادەی (کەم) پێگە ئەلیکترۆنییەکان وەك سەچاوەیەك دادانێن بۆ بازاڕداریی سیاسیی، لە کاتێکدا بە رێژەی (٥،٠٪)ی بەرتوێژان بە رادەی (زۆر) پێگە ئەلیکترۆنییەکان وەك سەرچاوەیەك دەبینن بۆ بازاڕداریی سیاسیی.

هەروەها ناوەندە ژمێرەیی بریتییە لە (٢،٣٦) و لادانی پێوانەیی بریتییە لە (٠،٥٨)، ئەو ئەنجامە دەریدەخات زۆرینەی ئەو کەسانەی کە لە دامەزراوەکانی پەیوەست بە هەڵبژاردن و راگەیاندنی حیزبە سیاسییەکان کاردەکەن، پێگە ئەلیکترۆنییەکان لە ئاستی بەرزدا وەك سەرچاوەیەك دەبینن بۆ بازاڕداریی سیاسیی، بڕوانە خشتەی ژمارە (٧).

خشتەی (٨) برگەکانی تایبەت بە رۆڵی میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان روونەکاتەوە.

رۆڵی میدیای نوێ	هیچ هاوڕا نیم ژ / %	هاوڕا نیم ژ / %	نازانم ژ / %	هاوڕام ژ / %	تەواو هاوڕام ژ / %	Mean ناوەندە ژمێریاری	S.D لادانی پێوانەی	% RI گرنگیی رێژەیی	Results ئەنجام	Sort ریزبەندی
پێگە ئەلیکترۆنییەکان وادەکات لە هەواڵ و رووداوەکانی کوردستان بەئاگابم.	0 0.00	6 1.89	8 2.52	213 67.19	90 28.39	4.22	0.58	84.42	تەواو هاوڕام	1
پێگە ئەلیکترۆنییەکان زانیارییم لەبارەی خواست و داواکاریەکانی خەڵکی کوردستان پێدەبەخشێت	4 1.26	25 7.89	16 5.05	226 71.29	46 14.51	3.90	0.79	77.98	هاوڕام	5
پێگە ئەلیکترۆنییەکان زانیارییەکانم دەربارەی پرسە سیاسییەکان زیاد دەکات.	5 1.58	37 11.67	19 5.99	175 55.21	81 25.55	3.91	0.96	78.30	هاوڕام	4
پێگە زانیاریەکان وادەکات زووتر پەیامە سیاسییەکانی حیزبەکەم بە هاوڵاتیانی هەرێمی کوردستان بگەیەنم.	9 2.84	15 4.73	30 9.46	172 54.26	91 28.71	4.01	0.91	80.25	هاوڕام	3
لە بەشداریی خەڵك لەسەر پرسە سیاسییەکان لە رێگەی پێگە ئەلیکترۆنییەکان رازیم.	52 16.40	87 27.44	49 15.46	108 34.07	21 6.62	2.87	1.23	57.41	نازانم	12
هاوڵاتیان لە هەرێمی کوردستان لە ژێر کاریگەریی پەیامەکانی پێگە ئەلیکترۆنییەکان بڕیار دەدەن.	6 1.89	54 17.03	55 17.35	123 38.80	79 24.92	3.68	1.08	73.56	هاوڕام	7
پێگە ئەلیکترۆنییەکان دەتوانن کۆنترۆڵی رەفتاری هاوڵاتیان بکەن و بێ بیرکردنەوە پەیامەکان قبووڵ بکەن.	16 5.05	65 20.50	79 24.92	116 36.59	41 12.93	3.32	1.09	66.37	نازانم	10

پێگە ئەلیکترۆنییەکان بۆ گوزارشت لە بۆچوونەکانم و بڵاوکردنەوەیان بۆ ڕایگشتیی بەکاردەهێنم.	12	30	50	184	41	3.67	0.95	73.38	هاوڕام	8
	3.79	9.46	15.77	58.04	12.93					
کاتێك فریانەکەوتم یان کاتم نەبوو بەرنامەیەك لە کەناڵێك ببینم، لە ڕێگەی پێگەی ئەلیکترۆنیی کەناڵە تەلەفزیۆنەکەوە سەیری دەکەم	4	37	8	163	105	4.03	0.97	80.69	هاوڕام	3
	1.26	11.67	2.52	51.42	33.12					
تایبەتمەندیی (گەڕان) لە پێگە ئەلیکترۆنییەکان وادەکات بەدوای زانیارییە کۆنەکاندا بگەڕێم.	5	8	22	217	65	4.04	0.72	80.76	هاوڕام	2
	1.58	2.52	6.94	68.45	20.50					
هەموو ئەو زانیاریانەی لە پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان بڵاودەکرێنەوە ڕاست و درووستن.	77	144	43	47	6	2.25	1.04	44.92	هاوڕا نیم	13
	24.29	45.43	13.56	14.83	1.89					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان وورد و ڕاستگۆیانە زانیارییە سیاسییەکان ناگەیەنن.	6	25	63	171	52	3.75	0.89	75.02	هاوڕام	6
	1.89	7.89	19.87	53.94	16.40					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان بەشداربوون لە هاندانی خەڵك بۆ بەشدارییکردنیان لە پرۆسەی هەڵبژاردنەکان.	6	39	56	173	43	3.66	0.93	73.12	هاوڕام	9
	1.89	12.30	17.67	54.57	13.56					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان توانیویانە تێڕوانینی هاولاتیان بەرامبەر بە حیزبە سیاسییەکان بگۆڕن.	26	64	88	119	20	3.14	1.07	62.71	نازانم	11
	8.20	20.19	27.76	37.54	6.31					
کۆی گشتیی	**228**	**636**	**586**	**2207**	**781**	**٣,٦٠**	**٠,٩٤**	**٧٢,٠٦**	هاوڕام	
	5.14	**14.33**	**13.20**	**49.73**	**17.60**					

بە پێی ئەنجامی خشتەی ژمارە (٨)، دوای هەڵاوێرکردنی داتاو زانیارییەکان بەشێوەیەکی گشتیی دەردەکەوێت ئاستی تایبەت بە بڕگەکانی «ڕۆڵی میدیای نوێ بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان» ناوەندە ژمێرەیی

بریتییـە لـە (٣,٦)، ئـەو ئەنجامـەش بـە گوێـرەی (پێوانـەی لیکەرتـی پێنجـی) بریتییـە لـە (هـاوڕام) ، هەروەهـا لادانـی پێوانەیـی بریتییـە لـە (٠,٩٤) گرنگیـی ڕێژەییەکـەی بریتییـە لـە (٧٢,٠٦٪) لـە کاتێکـدا بەڕێـژەی (تـەواو هـاوڕام) بریتییـە لـە (١٧,٦٠٪)، (هـاوڕام) بریتییـە لـە (٤٩,٧٣٪)، (نازانـم) بریتییـە لـە (١٣,٢٠٪)، (هاوڕانیـم) بریتییـە لـە (١٤,٣٣٪)، هیـچ (هیـچ هاوڕانیـم) بەڕێـژەی (٥,١٤٪) دێـت. بـەو پێیـەش میدیـای نـوێ و بـە دیاریکراویـش پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان ڕۆڵیـان هەیـە لـە بازاڕداریـی سیاسـی بـۆ حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردستان.سـەبارەت بـە بڕگەکانیـش بەپێـی ئەنجامەکانـی ئـەم خشـتەیە، دەردەکەوێـت بەرزتریـن ئاسـت تایبـەت بـە بڕگەکانـی «ڕۆڵـی میدیـای نـوێ حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان» بڕگـەی (پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان وادەکات لـە هـەواڵ و ڕووداوەکانـی کوردسـتان بەئاگابـم)ە، کـە بەرزتریـن ناوەنـدە ژمێرەیـی هەیـە بـە بـەراورد بـە بڕگەکانـی دیکـە بریتییـە لـە (٤,٢٢)، ئـەو ئەنجامـەش بـە گوێـرەی (مقایـس لیـکارت خماسـی) بریتییـە لـە (تـەواو هـاوڕام)، هەروەهـا لادانـی پێوانەیـی بریتییـە (٠,٥٨) و گرنگغـی ڕێژەییەکـەی بریتییـە لـە (٨٤,٤٢٪)، هەروەهـا نزمتریـن ئاسـتی بڕگەکانـی تایبـەت بـە ڕۆڵـی میدیـای نـوێ حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان بڕگـەی (هەمـوو ئـەو زانیاریانـەی لـە پێگـە ئەلیکترۆنییەکانـی کەناڵـە تەلەفزیۆنـەکان بڵاودەکرێنـەوە ڕاسـت و درووسـتن)ە، دەردەکەوێـت ناوەنـدە ژمێرەیـی بریتییـە لـە (٢,٢٥)، ئـەو ئەنجامـەش بـە گوێـرەی (مقایـس لیـکارت خماسـی) بریتییـە لـە (هاوڕانیـم)، ، هەروەهـا لادانـی پێوانەیـی بریتییـە (١,٠٤) وە گرنگیـی ڕێژەیەکـەی بریتییـە لـە (٤٤,٩٢٪)، لـە کاتێکـدا بەڕێـژەی (تـەواو هـاوڕام) بریتییـە لـە (١,٨٩٪)، وە (هـاوڕام) بریتییـە لـە (١٤,٨٣٪) وە (نازانـم) بریتییـە لـە (١٣,٥٦٪)، (هاوڕانیـم) بریتییـە لـە (٤٥,٤٣٪) وە (هیـچ هاوڕانیـم) بەڕێـژەی (٢٤,٢٩٪).

خشتەی (٩) بڕگەکانی تایبەت بە بازاڕداریی سیاسی بۆ حیزبە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان ڕووندەکاتەوە.

به بازاڕگەی سیاسی	هیچ هاوڕا نیم ژ	هاوڕا نیم ژ	نازانم ژ	هاوڕام ژ	تەواو هاوڕام ژ	Mean	S.D	% RI	Re-sults	Sort
	%	%	%	%	%	ناوەندە ژمێریاری	لادانی پێوانەی	گرنگیی ڕێژەیی	ئەنجام	ڕیزبەندی
پێگە ئەلیکترۆنییەکان وادەکات هەنگاو و کاری داهاتووی حیزب و کەسایەتییە سیاسییەکان بزانم	8	64	30	167	48	3.58	1.05	71.55	هاوڕام	4
	2.52	20.19	9.46	52.68	15.14					
پێگە ئەلیکترۆنییەکان هۆکارێکی باشن بۆ دەرخستنی رووی راستەقینەی کەسایەتییە سیاسییەکان.	25	88	40	128	36	3.20	1.19	63.91	نازانم	11
	7.89	27.76	12.62	40.38	11.36					
کەسایەتییە سیاسییەکان پێگە ئەلیکترۆنییەکان بۆ بەهێزکردنی پێگەی خۆیان بەکاردەهێنن.	10	8	26	173	100	4.09	0.88	81.77	هاوڕام	1
	3.15	2.52	8.20	54.57	31.55					
حیزبە سیاسییەکان توانیویانە بەشێوەیەکی درووست پێگە ئەلیکترۆنییەکان لە پرۆسەی بازاڕداریی سیاسیی بەکاربهێنن.	20	92	55	109	41	3.19	1.17	63.72	نازانم	10
	6.31	29.02	17.35	34.38	12.93					

حیزبە سیاسییەکان نەیانتوانیوە بەشێوەیەکی درووست پێگە ئەلیکترۆنییەکان لە پرۆسەی بازاڕداریی سیاسیی بەکاربهێنن.	21	58	64	133	41	3.36	1.12	67.26	نازانم	8
	6.62	18.30	20.19	41.96	12.93					
بۆ ئاگاداربوون لە بۆچوون و زانینی رایگشتیی سەبارەت بە حیزبەکەم، پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان بەکاردەهێنم	16	33	25	196	47	3.71	1.01	74.20	هاوڕام	5
	5.05	10.41	7.89	61.83	14.83					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان زانیاریی بەها بەرزیان سەبارەت بە کاروباری سیاسیی پێشکەشکردووە.	11	111	71	109	15	3.02	1.01	60.38	نازانم	15
	3.47	35.02	22.40	34.38	4.73					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان زانیاریی تێروتەسەلیان سەبارەت بە حیزبەکان پێشکەشکردووە.	14	120	61	109	13	2.96	1.03	59.18	نازانم	16
	4.42	37.85	19.24	34.38	4.10					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان هەوڵدەدەن بۆ مەرامی سیاسی تێروانینی خەڵك بۆ پرسە سیاسییەکان بەلارێدا بەرن.	5	19	66	159	68	3.84	0.88	76.78	هاوڕام	3
	1.58	5.99	20.82	50.16	21.45					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان بەشداربوون لە بانگهێشتکردن و ساردکردنەوەی خەڵك بۆ بەشدارییەکردنیان لە پرۆسەی هەڵبژاردنەکان.	9	96	64	114	34	3.21	1.08	64.29	نازانم	9
	2.84	30.28	20.19	35.96	10.73					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان رۆڵێکی کارا دەبینن لە ناساندنی کاندید و گەیاندنی پەیامی حیزبەکان لە کاتی هەڵمەتی بانگەشەی هەڵبژاردن.	7	25	37	182	66	3.87	0.91	77.35	هاوڕام	2
	2.21	7.89	11.67	57.41	20.82					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان هیچ رۆڵێکیان نیە لە کاتی هەڵمەتی بانگەشەی هەڵبژاردن، بۆ سەرکەوتنی لیست و کاندیدی قەوارە سیاسییەکان.	64	162	39	29	23	2.32	1.12	46.44	هاوڕا نیم	19
	20.19	51.10	12.30	9.15	7.26					
پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان دەتوانن کۆنترۆڵی رەفتاری دەنگدەران بکەن لەکاتی پرۆسەی هەڵبژاردنەکان.	19	72	100	102	24	3.13	1.04	62.52	نازانم	14
	5.99	22.71	31.55	32.18	7.57					
حیزبە سیاسییەکان لە گرنگیی بازاڕداریی سیاسیی تێنەگەشتوون و گرنگیی پێنادەن	14	89	70	117	27	3.17	1.07	63.41	نازانم	12
	4.42	28.08	22.08	36.91	8.52					

حیزبە سیاسییەکان نەیانتوانیوە گرنگیی بە پرۆسەی بازاڕداریی سیاسیی بدەن، بۆ رەوایەتییدان بە خۆیان و پەیام و سەرکردە سیاسییەکانیان.	8	79	69	117	44	3.35	1.08	66.94	نازانم	7
	2.52	24.92	21.77	36.91	13.88					
پێگە ئەلیکرۆنییەکان بە ئەندازەی خودی کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان رۆڵیان نییە لە بازاڕداریی سیاسیدا بۆ حیزبە سیاسییەکان.	21	107	50	112	27	3.05	1.14	61.07	نازانم	14
	6.62	33.75	15.77	35.33	8.52					
حیزبە سیاسییەکان لە رێگەی پێگە ئەلیکترۆنییەکان کاریگەریی لەسەر ویژدان و سۆزیی دەنگدەران درووستدەکەن	2	32	47	196	40	3.76	0.82	75.14	هاوڕام	4
	0.63	10.09	14.83	61.83	12.62					
پێگەی ئەلیکترۆنیی کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان ئاستی متمانەی حیزبە سیاسییەکانی لای هاوڵاتیان بەرزکردۆتەوە.	17	111	96	73	20	2.90	1.02	57.98	نازانم	18
	5.36	35.02	30.28	23.03	6.31					
بەهۆی هەواڵی هەڵە و چەواشەکارانەی پێگە ئەلیکترۆنییەکان ئاستی متمانەی دەنگدەران بە حیزبە سیاسییەکان لاواز بووە.	12	65	62	121	57	3.46	1.12	69.21	هاوڕام	6
	3.79	20.50	19.56	38.17	17.98					
پێگە ئەلیکترۆنییەکان بەشدار بوون لە بەرزکردنەوەی هەستی نەتەوایەتی دەنگدەران و زیاتر پشت بە پەیامی حیزبەکان دەبەستن.	29	106	71	76	35	2.94	1.18	58.86	نازانم	17
	9.15	33.44	22.40	23.97	11.04					
کۆی گشتیی	**332**	**1537**	**1143**	**2522**	**806**	**٣,٣٠**	**١,٠٥**	**٦٦,١٠**	نازانم	
	5.24	**24.24**	**18.03**	**39.78**	**12.71**					

بەپێی ئەنجامی خشتەی ژمارە (٩)، دوای هەڵاوێرکردنی داتاو زانیارییەکان بەشێوەیەکی دەردەکەوێت، ئاستی تایبەت بە برگەکانی «بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان» ناوەندە ژمێرەیی بریتییە لە (٣,٣٠) ئەو ئەنجامەش بە گوێرەی (مقیاس لیکارت خماسی) بریتییە لە (نازانم)، هەروەها لادانی پێوانەیی بریتییە لە (١,٠٥) گرنگیی رێژەییەکەی بریتییە لە (٦٦,١٠٪) لە کاتێکدا بەرێژەی (تەواو هاوڕام) بریتییە لە (١٢,٧١٪)، (هاوڕام) بریتییە لە (٣٩,٧٨٪)، (نازانم) بریتییە لە (١٨,٠٣٪)، (هاوڕانیم) بریتییە لە (٢٤,٢٤٪)، (هیچ هاوڕانیم) بەرێژەی (٥,٢٤٪) دێت. بەو پێیەش زیاتر لە نیوەی ئەو کەسانەی لە دامەزراوەکانی پەیوەست بە هەڵبژاردن و راگەیاندنی حیزبە سیاسییەکان کاردەکەن، تێگەیشتنیان بۆ زانستی بازاڕداریی سیاسیی و رۆڵی لە بەرەوپێشبردن و گەشەکردنی حیزبە سیاسییەکان نییە، ئەوەش بەهۆی ئەوەوەیە کە زانستی بازاڕداریی سیاسیی بۆ هەرێمی کوردستان تارادەیەك نوێیە و حیزبە سیاسییەکان بەش یان دامەزراوەیەکی تایبەت بە بازاڕداریی سیاسییان نییە.

سەبارەت بە برگەکانیش بەپێی ئەنجامەکانی ئەم خشتەیە، دەردەکەوێت بەرزترین ئاستی تایبەت بە برگەکانی بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان برگەی (کەسایەتییە سیاسییەکان پێگە ئەلیکترۆنییەکان بۆ بەهێزکردنی پێگەی خۆیان بەکاردەهێنن)ە کە لە پلەی یەکەمدا دێت، ناوەندە ژمێرەییەکەی بریتییە لە(٤,٠٩) ئەو

ئەنجامەش بە گوێرەی (مقایس لیکارت خماسی) بریتییە لە (هاوڕام)، وە لادانی پێوانەیی بریتییە لە (٠,٨٨)، هەروەها گرنگیی ڕێژەییەکەی بریتییە لە (٨١,٧٧٪)، لەکاتێکدا بەرێژەی (تەواو هاوڕام) بریتییە لە (٣١,٥٥٪)، وە (هاوڕام) بریتییە لە (٥٤,٥٧٪) وە (نازانم) بریتییە لە (٨,٢٠٪)، (هاوڕانیم) بریتییە لە (٢,٥٢٪) وە (هیچ هاوڕانیم) بەرێژەی (٣,١٥٪). هەروەها نزمترین ئاستی تایبەت بە برگەکانی «بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان» برگەی (پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان هیچ رۆڵێکیان نییە لە کاتی هەڵمەتی بانگەشەی هەڵبژاردن، بۆ سەرکەوتنی لیست و کاندیدی قەوارە سیاسییەکان)ە، کە ناوەندە ژمێرەیی بریتییە (٢,٣٢) ئەو ئەنجامە بریتییە لە (هاوڕانیم)، لادانی پێوانەیی بریتییە (١,١٢) وە گرنگیی ڕێژەییەکەی بریتییە لە (٤٦,٤٤٪) لە کاتێکدا بەرێژەی (تەواو هاوڕام) بریتییە لە (٧,٢٦٪)، وە (هاوڕام) بریتییە لە (٩,١٥٪) وە (نازانم) بریتییە لە (١٢,٣٪)، (هاوڕانیم) بریتییە لە (٥١,١٪) وە (هیچ هاوڕانیم) بەرێژەی (٢٠,١٩٪).

خشتەی (١٠) داخڵکردنی داتا و برگەکان بۆ ناو پرۆگرامی (SPSS) و پێوانەی لیکەرتی پێنجی ڕوونەدەکاتەوە.

Code	پێوەر	ناوەندە ژمێرەیی	ئەنجام
١	هیچ هاوڕانیم	1.79 – 1.0	هیچ هاوڕانیم
٢	هاوڕانیم	2.59 – 1.80	هاوڕانیم
٣	نازانم	3.39 – 2.60	نازانم
٤	هاوڕام	4.19 – 3.40	هاوڕام
٥	تەواو هاوڕام	5.0 – 4.20	تەواو هاوڕام

خشتەی (١٠) ڕوونیدەکاتەوە، لە خشتەکانی ژمارە ٨ و ٩ (پێوانەی لیکەرتی پێنجی) بەکارهێنراوە، بۆ داخڵکردنی داتا و برگەکانیش بۆ ناو پرۆگرامی (SPSS)، (هیچ هاوڕانیم) کۆدی ژمارە (١)ی پێدراوە، (هاوڕانیم) کۆدی ژمارە (٢)ی پێدراوە، (نازانم) کۆدی ژمارە (٣)ی پێدراوە، (هاوڕام) کۆدی ژمارە (٤)ی پێدراوە، (تەواو هاوڕام) کۆدی ژمارە (٤)ی پێدراوە. بە گوێرەی (پێوانەی لیکەرتی پێنجی) (لە ١-١,٧٩ = هیچ هاوڕانیم)، (لە ١,٨٠-٢,٥٩ = هاوڕانیم)، (لە ٢,٦٠ – ٣,٣٩ = نازانم)، (٣,٤٠ – ٤,١٩ = هاوڕام)، (لە ٤,٢٠ – ٥,٠ = تەواو هاوڕام).

سەلماندنی گریمانەکانی توێژینەوە

گریمانەی یەکەم:پەیوەندیی ئاماژەی ئاماریی لە نێوان بەکارهێنانی پێگە ئەلیکترۆنییەکانی کەناڵە تەلەفزیۆنەکان لەلایەن حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان و بازاڕداریی سیاسیی هەیە.

خشتەی (١١) پەیوەندیی نێوان میدیای نوێ و بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان ڕوون دەکاتەوە.

گۆڕاوەکان	بازاڕداریی سیاسیی	
	پەیوەندیی (الارتباط)	ئاستی بەڵگەداری (الدالة الاحصائیة (P-value))
میدیای نوێ	0.635	0.000

خشتەی (١١) پەیوەندیی نێوان میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان ڕوون دەکاتەوە: دەردەکەوێت پەیوەندییەکی ئاماریی بەڵگەداری هەیە لە نێوان (میدیای نوێ و بازاڕداریی

سیاسـیی)، کـە بەهاکـەی دەکاتـە (٠,٦٣٥)، ئەمـەش ئـەوە دەگەیەنێـت پەیوەندییەکـی ئاماریـی راسـتەوانەی بەهێـز هەیـە لـە نێـوان (میدیـای نـوێ و بازاڕداریـی سیاسـیی)، هەروەهـا پەیوەندییەکـی بەڵگـەدارە، لەبەرئـەوەی (ئاسـتی بەڵگـەداریP-value-) بچوکـترە لـە بەهـای (٠,٠٥)، بـۆ تێگەیشـتن لـە بەهـای پەیوەندیـی گۆڕاوەکان(قیمـة معامـل الارتبـاط) بـە خشـتەیەک لـە خـوارەوە روونکراوەتـەوە بڕوانـە خشـتەی ژمـارە (١٢). لەسـەر ئـەو بنەمایـەش پەیوەندیـی ئامـاژەی ئاماریـی هەیـە لـە نێـوان بەکارهێنانـی میدیـای نـوێ لەلایـەن حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان و بازاڕداریـی سیاسـیی، تـا زیاتـر حیزبـە سیاسـییەکان گرنگیـی بـە میدیـای نـوێ پێگـە ئەلیکترۆنییەکانـی کەناڵـە تەلەفزیۆنیـەکان بـدەن و بـە شـێوەیەکی درووسـت بـەکاری بهێنـن بازاڕداریـی سیاسـیی سـەرکەوتووتر و کاریگەرتـر دەبێـت.

خشتەی (١٢) بەهای پەیوەندی گۆڕاوەکان (قیمة معامل الارتباط) روونده‌كاتەوه

بەهاي ثەيوةندي	ئەنجام ثەيوةندي	بەهاي ثەيوةندي	ئەنجام ثەيوةندي
٠,١ بۆ ٠,٥	ثەيوةنديةكي راستةوانةي لاوازة	-٠,١ بۆ -٠,٥	ثەيوةنديةكي ثيَضةوانةي لاوازة
٠,٥ بۆ ٠,٩	ثەيوةنديةكي راستةوانةي بةهيَزة	-٠,٥ بۆ -٠,٩	ثەيوةنديةكي ثيَضةوانةي بةهيَزة

خشتەی (١٣) رۆڵی میدیای نوێ لە بازاڕداریی سیاسیی بۆ حیزبە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان ڕوونده‌كاتەوە

نموذج Model	المعلمات B	تاقیکردنەوەی ت T (اختبار) T-test	ئاستی بەڵگەداری (الدلالە) Sig.	معامل التحدید R^2	درجە الحریە D.F	(ANOVA Table (F-test بەهای تاقیکردنەوەی ف قیمة F	
جێگیر (ثابت)	1.343	9.931	0.000	0.404	1	213.288	
میدیای نوێ	0.545	14.604	0.000		315	0.000	(الدلالە) Sig.

خشـتەی (١٣) رۆڵـی میدیـای نـوێ لـە بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ حیزبـە سیاسـیەکانی هەرێمـی کوردسـتان روون دەکاتـەوە لـە ڕێگـەی مۆدێلـی (Regression Model)، بەگوێـرەی بەهـای تاقیکردنـەوەی ف (ANOVA Table -F-Test): روونـی دەکاتـەوە ئـەم داتایـە گونجـاوە بـۆ مۆدێلـی (Regression Model) چونکـە ئاسـتی بەڵگـەداری (Sig.) بچوکـترە لـە ئاسـتی بەڵگـەداری (مسـتوى المعنـوي) ی (٠,٠٥).

بەگوێـرەی تاقیکردنـەوەی (تاقیکردنـەوەی ت) بـۆ (میدیـای نـوێ) دەکاتـە (١٤,٦٠٤) هەروەهـا بەهـای ئاسـتی بەڵگـەداری (٠,٠٠٠) دەردەکەوێـت)میدیـای نـوێ(رۆڵـی هەیـە لـە (بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ حیزبـە سیاسـیەکانی هەرێمـی کوردسـتان) لەبـەر ئـەوەی ئاسـتی بەڵگـەداری (Sig.) بچوکـترە لـە (٠,٠٥) ، کەواتـە میدیـای نـوێ رۆڵـی هەیـە لـە بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان.

هەروەهـا بەگوێـرەی بەهـای (معامـل التحدیـد R٢-) کـە دەکاتـە (٠,٤٠٤) واتـە بەڕێـژەی (٪٤٠,٤) رۆڵـی میدیـای نـوێ لـە بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان ڕەنـگ دەداتـەوە، بەواتایەکـی تـر میدیـای نـوێ (٪٤٠,٤) رۆڵـی هەیـە لـە بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان، هەروەهـا ١٠٠ - ٪٤٠,٤ = ٪٥٩,٦)٪) واتـە بەڕێـژەی (٪٣٦,٩) بـۆ هۆکاریـتر دەگەڕێتـەوە کـە رۆڵیـان هەیـە لـە بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان.

دەرەنجام

ئـەو کەسـانەی لـە دامەزراوەکانـی پەیوەسـت بـە هەڵبـژاردن و راگەیاندنـی حیزبـە سیاسـییەکان کاردەکـەن، بـە ڕێـژەی (٥٩,٩٪) تـا رادەیـەك پێگـە ئەلیکترۆنییەکانـی کەناڵـە تەلەفزیۆنییـەکان بەکاردەهێنـن.

سـەیرکردنی بابەتـە کۆمەڵایەتییـەکان لای کادرانـی هەڵبـژاردن و راگەیاندنـی حیزبـە سیاسـییەکان بـە ڕێـژەی (٤٤,٥٪) لـە پلـەی یەکەمـدا دێـت، بـە دوای ئـەودا موزیـك و فیلـم، دواتریـش بابەتـی سیاسـی دێـت.

زۆرینـەی ئـەو کەسـانەی لـە دامەزراوەکانـی پەیوەسـت بـە هەڵبـژاردن و راگەیاندنـی حیزبـە سیاسـییەکان کاردەکـەن بـە ڕێـژەی (٥٨,٧٪) پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان وەك سـەرچاوەیەك بـۆ دەوڵەمەندکردنـی زانیارییەکانیـان دەربـارەی سیاسـەت بەکاردەهێنـن.

بـە ڕێـژەی (٤٧,٣٪) ئـەو کەسـانەی لـە دامەزراوەکانـی پەیوەسـت بـە هەڵبـژاردن و راگەیاندنـی حیزبـە سیاسـییەکان کاردەکـەن تـا رادەیـەك پشـت بـە پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان دەبەسـتن بـۆ بازاڕداریـی سیاسـیی.

لـە هەرێمـی کوردسـتان بەکارهێنانـی پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان بـۆ مەبەسـتی (ئاراسـتەی سیاسـیی) بـە ڕێـژەی (٤٥,٧٪) لە پلـەی یەکەمـدا دێـت، دواتـر ئاراسـتەی (ئاراسـتەی بازرگانیـی) ، پاشـان (ئاراسـتەی هونەریـی) بەدوایـدا ئاراسـتەکانی (کۆمەڵایەتیـی) و (ئاینیـی) دێـت.

زۆرینـەی ئـەو کەسـانەی کـە لـە دامەزراوەکانـی پەیوەسـت بـە هەڵبـژاردن و راگەیاندنـی حیزبـە سیاسـییەکان کاردەکـەن، بـە ڕێـژەی (٥٤,٣٪) پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان وەك سـەرچاوەیەك دەبینـن بـۆ بازاڕداریـی سیاسـیی.

ڕێـژەی (٧٢,٠٦٪)ی بەرتوێـژان، هـاوڕان لەسـەر ئـەوەی میدیـای نـوێ و بـە دیاریکراویـش پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان لـە ئاستێکی بـەرزدا ڕۆڵیـان هەیـە لـە بازاڕداریـی سیاسـیی بـۆ حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان.

ڕێـژەی (٦٦,١٠٪) ئـەو کەسـانەی لـە دامەزراوەکانـی پەیوەسـت بـە هەڵبـژاردن و راگەیاندنـی حیزبـە سیاسـییەکان کاردەکـەن، تێگەیشـتنیان بـۆ زانسـتی بازاڕداریـی سیاسـیی و ڕۆڵـی لە بەرەوپێشـبردن و گەشـەکردنی حیزبە سیاسـییەکان نییە .

پەیوەندییەکـی ئاماریـی بەڵگـەداری هەیـە لـە نێـوان (میدیـای نـوێ و بازاڕداریـی سیاسـیی)، کـە بەهاکـەی دەکاتـە (٠,٦٣٥)، لەسـەر ئـەو بنەمایـەش تـا زیاتـر حیزبـە سیاسـییەکان گرنگیـی بـە میدیـای نـوێ پێگـە ئەلیکترۆنییەکانـی کەناڵـە تەلەفزیۆنیـەکان بـدەن و بـە شـێوەیەکی درووسـت بـەکاری بهێنـن بازاڕداریـی سیاسـیی سـەرکەوتووتر و کاریگەرتـر دەبێـت.

میدیـای نـوێ و پێگـە ئەلیکترۆنییـەکان بـە ڕێـژەی (٤٠,٤٪) ڕۆڵـی هەیـە لـە بازاڕداریی سیاسیی بـۆ حیزیە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان، بەرێـژەی (٣٦,٩٪) بـۆ هـۆکاری تـر دەگەڕێتـەوە کـە ڕۆڵیـان هەیە لـە بازاڕداریی سیاسـیی.

دووەم/ پێشنیار و راسپاردەکان

دوای خسـتنەڕووی دیارتریـن دەرەنجامەکانـی توێژینـەوە، توێـژەر بە پێویسـتی دەزانێت چەند پێشـنیار و راسـپاردەیەك بخاتـەڕوو، تاوەکـو حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان و توێژەرانـی بـواری میدیا و سیاسـەت سـوودی لێببینن:

جێبەجێکردنـی توێژینـەوە لەسـەر تەکنیـك و شـێوازی بازاڕداریـی سیاسـیی لـە ڕێگـەی میدیـاوە لەلایـەن حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان.

کردنـەوە و دامەزراندنـی بەشـی تایبـەت بـە بازاڕداریی سیاسیی لەلایـەن حیزبـە سیاسـییەکانی هەرێمـی کوردسـتان، لـە پێنـاو بـرەودان بـە خۆیـان و پەیـام و سـەرکردە سیاسـییەکانیان.

ئاشـــناکردنی کادرانـــی پەیوەســـت بـــە هەڵبـــژاردن و راگەیاندنـــی حیزبـــە سیاســـییەکان بـــە بازاڕداریـــی سیاســـیی و تەکنیکەکانـی، چونکـە بەپێـی ئەنجامەکانـی ئـەم توێژنیەوەیـە زیاتـر لـە نیـوەی ئـەو کەسـانەی لـە دامەزراوەکانـی پەیوەسـت بـە هەڵبـژاردن و راگەیاندنـی حیزبـە سیاسـییەکان کاردەکـەن، تێگەیشـتنیان بـۆ زانسـتی بازاڕداریـی سیاسـیی و رۆڵـی لـە بەرەوپێشـبردن و گەشـەکردنی حیزبـە سیاسـییەکان نییـە.

بەکارهێنـــان و جێبەجێکردنـــی ســـتراتیژ و تەکنیکەکانـــی بازاڕداریـــی سیاســـیی لـــە کاتـــی هەڵمەتەکانـــی بانگەشـــەی هەڵبـــژاردن لەلایـــەن حیزبـــە سیاســـییەکانی هەرێمـــی کوردســـتان.

The role of new media in political marketing for political parties in the Kurdistan Region

(Websites of television channels as a case study)

Abstract

This study aims to reveal the role of new media in political marketing for political parties in the Kurdistan Region and to determine the extent of the use of electronic websites in political marketing among political parties in the Kurdistan Region. This research is a type of "Analysis" research, using the "survey" method, in this research we have used an intake survey to collect data. We purposely concentrated on cadres of the electoral and media bureau of all five main political parties in the Kurdistan Region, such as the Kurdistan Democratic Party (KDP), the patriotic Union Kurdistan (PUK) and the Gorran Movement (GM), also the other two opposition parties, such as Kurdistan Justice body, and Kurdistan Islamic Union. As they are political bodies and their work is derived from political marketing they conduct for their political parties. Our study concluded that more than half of those working in divisions related to elections and media agencies of a political party do not have a high or adequate understanding of political marketing and its role in the promotion and development of political parties. New media, especially digital Websites play a significant role in political marketing for political parties in the Kurdistan Region.

Keywords: New media, political marketing, websites, TV channels, political parties.

دور الإعلام الجديد في التسويق السياسي للأحزاب السياسية في إقليم كوردستان (مواقع القنوات التلفزيونية،دراسة حالة)

ملخص البحث

تهدف هذه الدراسة إلى الكشف عن دور اعلام الجديد في تسويق السياسي للأحزاب السياسية في إقليم كوردستان وتحديد مدى استخدام المواقع الإلكترونية في مجال التسويق السياسي لدى الأحزاب السياسية في إقليم كوردستان. هذا البحث نوع من «البحث تحليلي»، عن طريق استخدام منهج «المسح»، وقد تم استخدام نماذج استبياني لجمع المعلومات. وعينة البحث عمداً يشمل كوادر المكتب الانتخابي والإعلامي لجميع الأطراف الرئيسية الخمسة في إقليم كوردستان مثل حيزب الديمقراطي الكردستاني وحيزب اتحاد الوطني الكردستاني وحركة كوران. وحيزبين معارضين كل من جماعة عدل الكردستاني واتحاد اسلامي كوردستاني. من ناحية أخرى المواقع الالكترونية للقنوات الفضائية التابعة للأحزاب السياسية الخمسة. مبررا أنها مؤسسات حيزبية وعملها مبنية على التسويق السياسي لأحزابها. استنتج الدراسة أن أكثر من نصف العاملين في المؤسسات الانتخابية والاعلامية للاحزاب السياسية ليس لديهم فهم كاف للتسويق السياسي ودورها في تعزيز وتطوير الأحزاب السياسية، وخاصة المواقع الالكترونية الجديدة الخاصة بها تلعب دورا مهما في التسويق السياسي للأحزاب السياسية في إقليم كوردستان.

الكلمات المفتاحية: الإعلام الجديد ، التسويق السياسي ، المواقع الإلكترونية ، القنوات التلفزيونية ، الأحزاب السياسية.

ليستى سەرچاوەكان

بازاريابى سياسى، اهداف بازاريابى سياسى، ابرازهاى بازاريابى سياسى. https://www.newslaw.net/بازاريابى-سياسيى-اهداف-بازاريابى-سياسيى-ابزارهاى-بازاريابى-سياسى.a٢٧٣٤١٨

Harris, Phil, Perrin, David, Phiri, Simenti, The Americanisation of Southern African Political Campaigns: A Comparative Study of Malawi and South Africa General Elections, Journal of Marketing Development and Competitiveness, ٨(١),٢٠١٥, P٧٤-٧٥.

د.راسم محمد الجمال و د.خيرت معوض عياد، التسويق السياسى والاعلام الاصلاح السياسى فى مصر، الدار المصرية اللوبنانية، القاهرة ، مصر، ٢٠٠٥، ص١٨-١٩.

رەمەزان، عومەر ئەحمەد، رۆڵى رۆژنامەى ئەلكترۆنيى كوردى لە پێكهاتنى ئاراستەى سياسيى مامۆستايانى زانكۆى سلێمانيدا، تێزى دكتۆرا، ٢٠١٢.

البجيصى، إسراء محمود عيسى ، دور مواقع التواصل الاجتماعي في التسويق السياسي للحملات الانتخابية، رسالة ماجستير، (جامعة الازهر- غزة، كلية الاداب والعلم الانسانية، قسم العلوم السياسية)، ٢٠١٩. http://www.alazhar.edu.ps/arabic/He/archive_masterstd.asp?stdno=٢٠١٦٠٢٥٦

السيد طاحون، محمد ، التسويق السياسي للأحزاب السياسية المصرية من خلال شبكات التواصل الاجتماعي، المجلة العلمية لبحوث العلاقات العامة و الإعلان، العدد ٢١، ٢٠٢١. https://journals.ekb.eg/article_١٧٧٧٦٩.html

Yang lin, https://www.britannica.com/topic/media-dependency-theory , in ٢٠٢١/٩/١٤

أبو أصبح، صالح خليل ، الإتصال و الاعلام فى المجتمعات المعاصرة، ط٥، عمان، دار مجدلاوى للنشر و التوزيع،

٢٠٠٤، ص١٦٤.
مكاوى، حسن عماد و العبد، عاطف عدلى ، نظريات الاعلام، القاهرة، ٢٠٠٧، ص٤١٢-٤١٣.
المقصود، نها عبد ، نظرية الاعتماد على وسائل الإعلام: الأسس والمنطلقات، المعهد المصرى للدراسات، ٢٠١٨، ص٤.
بن مساعد المحيا، أسامة ، نظريات التأثير الاعلامية، ١٤٣٣هـ، ص٣٢.
Melvin ، l. Defleur ، sandarac ، J. Ball Rokeach ، " Theories of Mass communication " ، (U. S. A: N. y ،) .٢٤٠ ،p (١٩٨٩ ، Th Ed ٥ ، long man
مكاوى، حسن عماد، و السيد، ليلى حسين ، الإتصال ونظرياتة المعاصرة، ط٥ (القاهرة، دار المصرية اللبنانية، ٢٠٠٦)، ص٣٢٠.
Alsadie, Qasim, Political Marketing Strategy in Electoral Competition (A Study of the Tactics of p٦٠.٢٠١٩ :(٤).No ,(٢٧).President Donald Trump), Journal of University of Babylon for Humanities, Vol
ئەحمەد، بەهادین ، پەیوەندیکردنی سیاسیی و ڕاگەیاندنی کوردی، دەزگای چاپ و پەخشی نارین، چ١، ٢٠١٧، ل٧٠.
Dabula, Nandi, The influence of social media political marketing on trust, loyalty and voting intention .of youth voters in South Africa, P٤٦
الحمد، مناف، التسويق السياسى النظرية والممارسة بين العالمين، مركز حرمون للدراسات المعاصرة، ٢٠١٨، ص٣.
الجمال، راسم محمد و عياد، خيرت معوض ، التسويق السياسى والاعلام الاصلاح السياسى فى مصر، القاهرة، الدار المصرية اللوبنانية، ٢٠٠٥، ص٢٢.
الجمال، راسم محمد و عياد، خيرت معوض ، هەمان سەرچاوە، ل٢١.
BIGI, ALESSANDRO, political Marketing: Understanding and Managing Stance and Brand Positioning, .pg٢٣ ,٢٠١٦ ,Stockholm, Sweden
Political Marketing and British Political Parties: The Party's Just Begun. (٢٠٠١) .Lees-Marshment, J .Manchester University Press.p٢٢
ئەحمەد, بەهادین ، سەرچاوەی پێشوو، ل٩٣.
A Theoretical Approach to Political Marketing. Global Journal (٢٠١٥) Durmaz, Yakup & Direkçi, Emre .p٣٤ ,١٥ of Management and Business Research: E Marketing
الجواد، مجدي عبد، التسويق السياسى: المفهوم والمكونات، المعهد مصرى للدراسات، ٢٠١٩، ص٢٣.
الجواد، مجدي عبد، التسويق السياسى: المفهوم والمكونات، هەمان سەرچاوە، ل٢٨.
Nazar, Muhammad Suhail, Scope of Political Marketing in the Context of Pakistani Political Environment, in http://www.aabri.com/LV٢٠١٠Manuscripts/ ,P٣ ,٢٠١٠ ,The Islamia University of Bahawalpur pdf.LV١٠٠١٦
website/٥٤١١/What Does Website Mean? In: https://www.techopedia.com/definition
the definition of website. [online] Available at: https://www.dictionary. .(٢٠٢١) .www.dictionary.com .[٢٠٢١ .Oct ٢٠ com/browse/website [Accessed

ئەحمەد، بەرهەم خالید ، رۆڵی میدیای نوێ لە پرۆسەی درووستکردنی بڕیاری سیاسیی لە هەرێمی کوردستان، تێزی دکتۆرا، زانکۆی سلێمانی، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، بەشی راگەیاندن، ٢٠٢١، ل٥٥.

الطائي، يوسف حجيم و العبادي، هاشم فوزي: التسويق الالكتروني، عمان: مؤسسة الوراق للنشروالتوزيع، ٢٠٠٩،ص٣٩٨.

مآريك، فيليب: الحملة الاعلامية و التسويق السياسي، ت: عبد الحكم احمد الخزامى، القاهرة - مصر، دار الفجر للنشر والتوزيع، ٢٠١٢، ص٤٣.

سلام، أسامة محمد: التسويق السياسى كأداة حديثة لإدارة الحملات الانتخابية، دراسة تطبيقية أثناء انتخابات مجلس الشيوخ فى جمهورية مصر العربية ٢٠٢٠، ص١٨ pdf.٤٩٦٥٦٦٥٧٧d٦٩d٦c٥٧ca٧٠٦٢ea٣٧e٣٠٧١_١٦٢١٧٨_https://caf.journals.ekb.eg/article

محد، فاطمة عبد الكاظم، و صاحب، حنان حيدر: التسويق السياسي وتشكيل اجتاهات الراي العام يف مواقع التواصل الاجتماعي، دراسة تحليلية لصفحتى رئيسى الوزراء ومجلس النواب العراقى فى الفيس بوك (بحث مستل)، كلية الاعلام، جامعة بغداد، مجلة الباحث الاعلامى،٢٠١٨، العدد ٣٩،ص١٨٩. https://abaa.uobaghdad.edu.iq/index.php/abaa/article/view٧٩

ئەحمەد، ئاراز رەمەزان ، دیجیتاڵ میدیا و زانینی سیاسیی، رۆڵی پێگە ئەلیکترۆنییەکان لە پێکهێنانی زانینی سیاسیی لە هەرێمی کوردستان، ٢٠١٩، ل٧٠.

فهدالسارى، عبدالكريم ، الألوسى، سؤدد فؤاد: الإعلام والتسويق السياسى والانتخابى، عمان، الاردن، دار أسامة للنشر والتوزيع، ٢١٠٣، ص

محمود، عبداللة جاد ، عبدالغنى، أمين سعيد ، الهلالى، احمد الهلالى الشربينى ، استخدام الفيسبوك فى التسويق السياسى لمرشحى الانتخابات الرئاسية، بحث مستل من رسالة ماجستير، مجلة بحوث التربية النوعية - جامعة المنصورة، عدد ٢٣، ٢٠١٤، ص ٨٩٢. html.١٤٣٥٥٠_https://journals.ekb.eg/article

جبير، على سعدى عبدالزهرة ، التسويق السياسى: المفهوم والأبعاد، مجلة مدرات للعلوم والإنسانية تصدر عن المركز الجامعى غليزان – الجزائر، العدد ٠٣، ٢٠٢٠، ص٦١٦. ١٤٥٧٤٢/https://www.asjp.cerist.dz/en/article